

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

О. М. СЕМЕРНЯ

**ЕКОЛОГІЧНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ
ТА ІНСПЕКТУВАННЯ:
ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС**

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

**Кам'янець-Подільський
2023**

УДК 504.064:006(075.8)

ББК 20.1я73

С30

*Рекомендувала вчена рада Кам'янець-Подільського національного університету
(протокол № 11 від 29 листопада 2022 р.)*

Рецензенти:

Казанішена Н. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, завідувачка кафедрою біології та методики її викладання, Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка;

Скрипник С. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри екології та біологічної освіти Хмельницького національного університету;

Суховірський О. В. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри природничо-математичних дисциплін Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії.

Семерня О. М.

С30 Екологічна стандартизація та інспектування: лекційний курс: навчальний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2023. 90 с.

Електронна версія навчального посібника доступна за покликанням:

URL: <http://elar.kpnu.edu.ua:8081/xmlui/handle/123456789/7086>

Особливість електронного навчального посібника «Екологічна стандартизація та інспектування: лекційний курс» у тім, що в тексті зібрані гостро актуальні питання сьогодення в аспекті екологічної стандартизації та інспектування. Нові сучасні знання про екологічну стандартизацію на регіональному, національному та міжнародному рівні поринуть читачів у атмосферу законодавчо-правових екологічних знань і компетенцій. Читачам цікаво буде ознайомитись із Державною екологічною інспекцією з точки зору організації перевірок, функціями роботи, корекції нормативних документів та сертифікатів якості.

У навчальному посібнику містяться питання формування екологічного світогляду студентів.

Навчальний посібник складається з передмови, переліку умовних скорочень, лекційного матеріалу, глосарію, списку використаних джерел.

Електронний навчальний посібник «Екологічна стандартизація та інспектування: лекційний курс» зручний у використанні тим, що має дискретне посилання на відповідну запрошену сторінку: для молоді – це раціонально-практично та комфортно в застосуванні.

Електронний навчальний посібник адресований науково-педагогічним працівникам, які викладають екологічні дисципліни, магістрантам.

УДК 504.064:006(075.8)

ББК 20.1я73

© Семерня О. М., 2023

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	5
ПЕРЕДМОВА	6
<i>Змістовий модуль 1. ЕКОЛОГІЧНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ</i>	7
<i>Лекція 1. ВСТУП. СТАНДАРТИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАНДАРТ</i>	<i>7</i>
<i>Лекція 2. ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН</i>	<i>11</i>
<i>Лекція 3. ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ</i>	<i>19</i>
<i>Лекція 4. ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ</i>	<i>24</i>
<i>Лекція 5. НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ</i>	<i>30</i>
<i>Лекція 6. МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ</i>	<i>34</i>
<i>Змістовий модуль 2. ЕКОЛОГІЧНЕ ІНСПЕКТУВАННЯ</i>	40
<i>Лекція 7. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ</i>	<i>40</i>
<i>Лекція 8. ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕВІРОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ</i>	<i>45</i>

<i>Лекція 9. КОНТРОЛЬ ЗА ОХОРОНОЮ, ЗАХИСТОМ, ВИКОРИСТАННЯМ, ВІДТВОРЕННЯМ ЛІСІВ ТА ІНШИХ РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ.....</i>	<i>57</i>
<i>Лекція 10. КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ НАДР.....</i>	<i>62</i>
<i>Лекція 11. КОНТРОЛЬ ЗА ОХОРОНОЮ, ВИКОРИСТАННЯМ ТА ВІДТВОРЕННЯМ ТВАРИННОГО СВІТУ (У ТОМУ ЧИСЛІ ВОДНИХ ЖИВИХ РЕСУРСІВ).....</i>	<i>66</i>
<i>Лекція 12. КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ РЕЖИМУ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ</i>	<i>76</i>
<i>Лекція 13. КОНТРОЛЬ ЗА ОХОРОНОЮ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ.....</i>	<i>80</i>
ГЛОСАРІЙ	84
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	88
ЛІТЕРАТУРА.....	88
Основна	88
Додаткова	88
ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ.....	89

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ВВР – Відомості Верховної Ради

ВДЕ – відновлювані джерела енергії

ДЕІ – Державна екологічна інспекція

ЄС – європейський союз

НПС – навколишнє природне середовище

ООН – організація об'єднаних націй

СОТ – Світова організація торгівлі

ЦСР – Цілі Сталого Розвитку

ЧАЕС – Чорнобильська атомна електростанція

ЮНДЕСА – департамент ООН з економічних і соціальних питань

ЮНЕП – екологічна програма ООН з довкілля

ЮНКСД – конференція ООН з питань сталого розвитку

ЮНКТАД – конференція ООН по торгівлі й розвитку

ПЕРЕДМОВА

У нестабільні часи розвитку України, у воєнний час, актуальними виступають питання екологічності відбудови держави в пост воєнний період. Наша держава має твердо крокувати в екологічні стандарти міжнародного та інтернаціонального зразків. І відповідно, до таких: міжнародної та інтернаціональної стандартизацій, має бути, відповідне, й керування, контроль, корекція такої діяльності.

Навчальний посібник «Екологічна стандартизація та інспектування: лекційний курс» орієнтує читача на сучасні теоретичні екологічні знання і формування компетентностей в цій галузі.

Перший розділ навчального посібника присвячено теоретичним знанням про екологічну стандартизацію загалом: регіональну, національну і міжнародну. Описана сучасна законодавча база з даного питання. Кожний пункт розділу – окрема лекція, яка розписана відповідно до методичних рекомендацій її оформлення.

Другий розділ навчального посібника присвячено екологічному інспектуванню в аспекті державного екологічного інспектування. Кожний пункт розділу, також це є окрема лекція оформлена згідно методичних вимог.

Навчальний посібник складається з передмови, переліку умовних скорочень, лекційного матеріалу, глосарію, списку використаних джерел.

Загалом, лекційний матеріал курсу «Екологічна стандартизація та інспектування» містить сучасні знання. Так, формування компетентностей для магістрантів екологів відбувається через виконання відповідних якісних завдань: актуалізація опорних знань і питання для самоконтролю. Відповідаючи на ці якісні завдання, кожний магістрант еколог формує відповідні компетентності, описані в навчальній програмі дисципліни «Екологічна стандартизація та інспектування».

Змістовий модуль 1

ЕКОЛОГІЧНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ

Лекція 1

ВСТУП. СТАНДАРТИЗАЦІЯ В УКРАЇНІ ТА ЕКОЛОГІЧНИЙ СТАНДАРТ

Мета: *навчальна:* ознайомити з стандартизацією в Україні та екологічними стандартами; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Що вивчає екологія?
2. Який об'єкт вивчення екології?
3. Який предмет вивчення екології?
4. Що ви знаєте про стандартування в Україні?
5. Якими способами можна стандартувати еко продукцію?

План:

1. Вступ до дисципліни.
2. Екологічний стандарт.
3. Мета стандартизації в Україні.
4. Порядок здійснення стандартизації.

Екологічний стандарт – це документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів,

включаючи продукцію, процеси або послуги (Закон України "Про стандартизацію" від 17 травня 2001 року у редакції від 30 липня 2010 року).

Метою стандартизації в Україні є забезпечення раціонального використання природних ресурсів, відповідності об'єктів стандартизації їх функціональному призначенню, інформування споживачів про якість продукції, процесів та послуг, підтримка розвитку і міжнародної конкурентоспроможності продукції та торгівлі товарами і послугами. Залежно від рівня органу, який приймає чи схвалює нормативні документи із стандартизації, вони поділяються на: національні стандарти, правила усталеної практики та класифікатори, прийняті чи схвалені центральним органом виконавчої влади з питань стандартизації, а також видані ним каталоги та реєстри загальнодержавного застосування; стандарти, технічні умови та правила усталеної практики, прийняті чи схвалені іншими органами та організаціями, що займаються питаннями стандартизації, а також видані ними каталоги.

Об'єктами стандартизації є продукція, процеси та послуги, зокрема, матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність, персонал і органи, а також вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування тощо, що пов'язано з використанням природних ресурсів та їх відтворенням, а також охороною довкілля. Зокрема, стандартизація в галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів здійснюється з метою забезпечення екологічної і санітарно-гігієнічної безпеки громадян шляхом прийняття відповідних стандартів, які визначають вимоги щодо якості земель, допустимого антропогенного навантаження на ґрунти та окремі території, допустимого сільськогосподарського освоєння земель тощо.

Порядок здійснення стандартизації визначається Законом України "Про стандартизацію" від 05.06.2014 [№ 1315-VII](#), Законом України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 14, ст.96) "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності" та низкою державних стандартів України <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098774-15/print>.

Екологічні нормативи встановлюють гранично допустимі викиди та скиди у навколишнє природне середовище забруднюючих хімічних ре-

човин, рівні допустимого шкідливого впливу на нього фізичних та біологічних факторів. Встановлюються також нормативи використання природних ресурсів та інші екологічні нормативи.

Відповідно до ст. 33 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" екологічні нормативи повинні встановлюватися з урахуванням вимог санітарно-гігієнічних та санітарно-протиепідемічних правил і норм, гігієнічних нормативів.

Нормативи гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин у навколишньому природному середовищі та рівні шкідливих фізичних та біологічних впливів на нього є єдиними для всієї території України.

У разі необхідності для курортних, лікувально-оздоровчих, рекреаційних та інших окремих районів можуть встановлюватися більш суворі нормативи гранично допустимих концентрацій забруднюючих речовин та інших шкідливих впливів на навколишнє природне середовище.

Екологічні нормативи встановлені щодо окремих природних ресурсів. Так, відповідно до ст. 165 ЗК у галузі охорони земель та відтворення родючості ґрунтів встановлюються такі нормативи: оптимального співвідношення земельних угідь; якісного стану ґрунтів; гранично допустимого забруднення ґрунтів; показники деградації земель та ґрунтів. Статтею 5 Закону України "Про охорону атмосферного повітря" у галузі охорони атмосферного повітря встановлюються такі нормативи: екологічної безпеки атмосферного повітря; гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарних джерел; гранично допустимого впливу фізичних та біологічних факторів стаціонарних джерел; вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах та впливу фізичних факторів пересувних джерел; технологічні нормативи допустимого викиду забруднюючих речовин.

Водним кодексом України передбачені такі нормативи в галузі використання і охорони вод та відтворення водних ресурсів: нормативи екологічної безпеки водокористування; екологічний норматив якості води водних об'єктів; нормативи гранично допустимого скидання забруднюючих речовин; галузеві технологічні нормативи утворення речо-

вин, що скидаються у водні об'єкти; технологічні нормативи використання води.

Екологічні нормативи розробляються і вводяться в дію центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, та іншими уповноваженими на те державними органами відповідно до законодавства України.

Питання для самоконтролю:

- 1. Що таке екологічний стандарт?*
- 2. Для чого потрібне стандартування в світі?*
- 3. Мета стандартизації в Україні.*
- 4. Порядок здійснення стандартизації.*

Список використаних джерел:

1. Екологічний стандарт та нормативи. URL: https://pidru4niki.com/1325010855675/pravo/ekologichniy_standart_normativi
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.

Лекція 2

ЕКОЛОГІЧНІ ПРАВА ТА ОБОВ'ЯЗКИ ГРОМАДЯН

Мета: *навчальна:* ознайомити з екологічними правами та обов'язками в Україні; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Що таке стандартування?
2. Яка мета стандартизації в Україні?
3. Назвіть об'єкти стандартування в Україні.

План:

1. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
2. Екологічні обов'язки в Україні.
3. Законодавство.

Термін "екологічні права" вперше в Україні на законодавчому рівні був закріплений у Законі України від 25 червня 1991 року "Про охорону навколишнього природного середовища" (ст. 9), але це зовсім не означає, що екологічні права до цього часу не існували, вони мали лише іншу назву і недостатньо розгалужену систему. Потім вони були зафіксовані у Конституції України (статті 50, 13, 14 та ін.), що стало свідченням їх провідної ролі у загальній системі прав людини. Крім цього, екологічні права громадян закріплені у низці законів України: "Про охорону атмосферного повітря", "Оцінка впливу на довкілля" та ін.

Визначені права розглядаються як складна еколого-правова система, закріплена у міжнародних актах, Конституції України, спеціальному екологічному й суміжному з ним законодавстві щодо прав люди-

ни. Вони являють собою складний, комплексний інститут екологічного права. Екологічні права громадян можна віднести до природних прав, невідчужуваних, які виступають як вища соціальна цінність, що існують невід'ємно від особистості, життєдіяльності громадянина, незалежно від їх правового закріплення є безпосередньо діючими, перебувають під захистом держави та відповідають міжнародним стандартам у галузі прав людини.

Визначення поняття екологічних прав міститься у наукових дослідженнях вчених. Питання становлення та розвитку інституту екологічних прав людини у законодавстві України стає об'єктом ґрунтовних наукових досліджень. На думку української вченої Н. Кобецької, слід розрізняти поняття "права громадян у галузі екологічних відносин" і "екологічні права громадян". Останні – більш вузьке поняття, тоді як права громадян у галузі екологічних відносин включають повноваження громад, які так чи інакше пов'язані з навколишнім природним середовищем, природними ресурсами.

Екологічні права як вид суб'єктивних прав являють собою сукупну міру можливої поведінки у галузі належності екологічних об'єктів, їх використання, відтворення й охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки. Із цього випливає, що громадянину законодавством надається юридична можливість: користуватися навколишнім природним середовищем як природною сферою мешкання, придатною для життя та такою, що відповідає вимогам екологічної безпеки; вимагати від держави, всіх юридичних і фізичних осіб виконання ними обов'язків по використанню, відтворенню й охороні довкілля, забезпеченню його екологічної безпеки; звертатися в необхідних випадках до державного або громадського захисту свого порушеного суб'єктивного права.

Екологічні права громадян мають певні притаманні тільки їм властивості, які обумовлені екологічними факторами.

1. Спрямованість здійснення екологічних прав громадян пов'язана із задоволенням екологічних потреб і забезпеченням реалізації екологічних інтересів.

2. У загальній системі прав людини і громадянина екологічні права є пріоритетними. Такий пріоритет обумовлений змістом основних, при-

родних прав на екологічну безпеку і безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище.

3. При встановленні екологічних прав громадян враховуються закони природи, за яких розвиваються екологічні об'єкти. Усі природні об'єкти в сукупності утворюють єдину екологічну систему з внутрішньою диференціацією, обумовлену природними властивостями та особливостями природних ресурсів.

4. Екологічний фактор по суті визначає установа форму належності природних об'єктів відповідним суб'єктам.

5. Зміст екологічних прав обумовлений принципами екологічного права, в основі яких особливості правового регулювання еколого-правових відносин, а також особливостями методу правового регулювання суспільних еколого-правових відносин.

6. Здійснення екологічних прав в основному проходить під контролем держави, оскільки вона регулює багато питань у сфері екології. Забезпечення екологічних прав є центральним завданням екологічної політики держави.

7. Особливості екологічних прав обумовлюють необхідність вибору оптимальних і ефективних правових способів і форм їх захисту.

Екологічні права, передбачені у законодавстві, досить різноманітні, що дає змогу провести класифікацію їх залежно від різних підстав, щоб детальніше розкрити їх специфіку.

За юридичною сутністю екологічні права можна поділити на: а) конституційні; б) встановлені в спеціальних законах; в) передбачені підзаконними нормативними актами та договорами.

До першої групи належать права, передбачені у ст. 50 Конституції України, а саме: право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди, вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також права на її поширення. Конституційне закріплення цих прав вказує на їх важливість, невід'ємність і невідчужуваність, хоча і не робить менш значущими інші екологічні права. До них належать: право приватної власності на землю (ст. 14), право звертатися за захистом порушених прав та ін. Право на життя (ст. 27) нерозривно пов'язане з правом на безпечне навколишнє природне се-

редовище, з якістю середовища існування та інших прав, які мають екологічну спрямованість.

До другої групи входять, крім зазначених в Основному Законі, права, перелічені у ст. 9 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища". Екологічний характер мають права, закріплені іншими законами. Наприклад, Закон України "Основи законодавства України про охорону здоров'я" у ст. 6 визнав право кожного на охорону здоров'я, що передбачає: безпечне для життя і здоров'я навколишнє природне середовище; санітарно-епідемічне благополуччя територій і населеного пункту, де він проживає; безпечні і здорові умови праці, навчання, побуту та відпочинку; достовірну та своєчасну інформацію про стан свого здоров'я і здоров'я населення, включаючи існуючі й можливі фактори ризику та їх ступінь, тощо.

До складу третьої групи входять екологічні права, закріплені у підзаконних нормативно-правових актах і договорах. Перелік їх різноманітний. Вони також підлягають еколого-правовій охороні і захисту.

Екологічні права за формою реалізації поділяються на індивідуальні і колективні. Свої екологічні права громадяни можуть здійснювати самостійно, а також спільно з іншими, об'єднавшись в організації, групи та інші утворення. Створення громадських природоохоронних об'єднань розширює можливості громадянина в реалізації екологічних прав.

Екологічні права диференціюються на абсолютні і відносні. Така класифікація вказує не на обсяг змісту цих прав у розумінні необмеженості абсолютних, а лише на відмінність у колі (кількості) зобов'язаних осіб. Абсолютні права протилежні відносним, які діють відносно однієї точно визначеної особи чи декількох осіб. Вони характеризуються тим, що їх носієві протистоїть як зобов'язані суб'єкти невизначене число осіб, кожен з яких повинен утримуватися від порушення цих прав. Коло абсолютних прав, як і взагалі усіх видів суб'єктивних прав, визначається значущістю і характером суспільних екологічних відносин.

Екологічні права можна також поділити залежно від захисту екологічних інтересів на: екологічні майнові і особисті немайнові права. Природні об'єкти хоча і прирівнюються в ЦК України до речі (майна), але все-таки залишаються об'єктом особливого роду, продовжуючи розви-

ватися за своїми природними законами. Природа не є результатом діяльності людини. Головним критерієм розмежування сфери цивільного й екологічного права є перебування відповідного природного об'єкта у взаємозв'язку з природним середовищем. Об'єкти природи і товарно-матеріальні цінності – різні категорії, що мають особливі екологічні, економічні і правові ознаки і характеристики. До групи майнових прав у сфері екології належать права на відшкодування шкоди, заподіяної здоров'ю і майну громадян внаслідок негативного впливу на навколишнє природне середовище; право природокористування, право власності на природні ресурси, зміст якого є дещо обмеженим і своєрідним порівняно з іншими майновими правами. Особисті немайнові права, як правило, належать до категорії абсолютних, забезпечують природне існування фізичної особи, виникають з приводу особистих благ. Основне серед них – право на безпечне для життя і здоров'я довкілля, до інших належать права на достовірну інформацію про стан довкілля, про якість харчових продуктів та предметів побуту тощо.

Певна класифікація екологічних прав громадян існує у сфері відтворення і поліпшення якісного стану природних об'єктів: право громадян на відтворення і відновлення з використанням установлених способів; право на здійснення заходів, що поліпшують якість екологічних об'єктів і навколишнього природного середовища. Варто мати на увазі, що за назвою екологічні права й обов'язки можуть збігатися, однак це не означає, що одне поняття трансформується в інше і навпаки. Ці права містяться в поресурсовому (підгалузевому) законодавстві; вони тісно пов'язані з правами громадян на використання природних об'єктів, а в кінцевому підсумку здійснення цих прав спрямовано на запобігання погіршенню якості навколишнього природного середовища. При цьому здійснення зазначених дій у законодавстві закріплене тільки як виконання встановлених обов'язків. Дії у формі прав або обов'язків по відтворенню екологічних об'єктів, поліпшенню стану природного середовища сприяють нормальному здійсненню соціально значущого екологічного права громадянина – права на безпечне навколишнє природне середовище.

Можна класифікувати екологічні права громадян за охоронно-захисною спрямованістю. Аналіз чинного екологічного законодавства показав, що хоча поняття "охорона" і "захист" прав і взаємозалежні,

але вони нетотожні. Захист екологічного права здійснюється тоді, коли воно порушено будь-ким, при цьому нормативно визначено порядок захисту порушеного права. Екологічні права у сфері захисту порушених прав підрозділяються на: а) право вимагати у встановленому порядку відшкодування збитків, екологічної шкоди, заподіяної природним об'єктам, які перебувають у власності чи користуванні громадян; шкоди, заподіяної здоров'ю забрудненням навколишнього природного середовища, а також у необхідних випадках і моральної шкоди; б) право вимагати усунення перешкод у здійсненні громадянами своїх екологічних прав; в) право оспорювання належних громадянам екологічних прав, інтересів тощо. Охоронні розпорядження, що містяться в екологічному законодавстві, встановлюють об'єктивно специфічні примусові заходи і форми захисту порушеного права. Можна сказати, що охоронні норми статичні, а норми про захист порушеного права – динамічні.

Екологічні права громадян у сфері охорони навколишнього природного середовища можна підрозділити на право брати участь у заходах, що забезпечують раціональне використання природних об'єктів; об'єднання в громадські природоохоронні формування; обговорення нормативних актів та інших заходів з метою запобігання негативним наслідкам; проведення екологічної експертизи та ін.

Наведені класифікації екологічних прав громадян характеризують лише найбільш важливі і соціально значущі права.

Екологічні обов'язки громадян

Екологічним правам громадян кореспондуються й екологічні обов'язки. Екологічні обов'язки людини і громадянина передбачені у низці нормативно-правових актів.

Конституція України у ст. 66 встановила обов'язок кожного не завдавати шкоди природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки.

Ст. 12 Закону України "Про охорону навколишнього природного середовища" присвячена обов'язкам громадян України. Відповідно до неї, громадяни України зобов'язані:

а) берегти природу, охороняти, раціонально використовувати її багатства відповідно до вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

б) здійснювати діяльність з дотриманням вимог екологічної безпеки, інших екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів;

в) не порушувати екологічні права і законні інтереси інших суб'єктів;

г) вносити плату за спеціальне використання природних ресурсів та штрафи за екологічні правопорушення;

ґ) компенсувати шкоду, завдану забрудненням та іншим негативним впливом на навколишнє природне середовище.

Громадяни зобов'язані виконувати й інші обов'язки у галузі охорони навколишнього природного середовища згідно з законодавством України. Низку обов'язків щодо раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів конкретизовано у ресурсному законодавстві. Наприклад, згідно зі ст. 10 Закону України "Про тваринний світ", громадяни зобов'язані охороняти тваринний світ і середовище перебування диких тварин, сприяти відтворенню відновлюваних об'єктів тваринного світу, використовувати об'єкти тваринного світу відповідно до закону, відшкодовувати шкоду, завдану ними тваринному світу внаслідок порушення вимог законодавства про охорону, використання і відтворення тваринного світу.

Законодавство

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Кодекс України про надра від 27 липня 1994 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 36. Ст. 340.
3. Водний кодекс України від 6 червня 1995 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1995. № 24. Ст. 189.
4. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 3–4. Ст. 27.
5. Лісовий кодекс України в редакції Закону України від 8 лютого 2006 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2006. № 21. Ст. 170.
6. Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища" від 25 червня 1991 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546.
7. Закон України "Про природно-заповідний фонд" від 16 червня 1992 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1992. № 34. Ст. 502.

8. Закон України "Про рослинний світ" від 9 квітня 1999 р. *Відомості Верховної Ради України*. 1999. №22–23. Ст. 198.
9. Закон України "Про зону надзвичайної екологічної ситуації" від 13 липня 2000 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2000. № 42. Ст. 348.
10. Закон України "Про охорону атмосферного повітря" в редакції Закону від 21 червня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 48. Ст. 252.
11. Закон України "Про тваринний світ" в редакції Закону України від 13 грудня 2001 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 14. Ст. 97.

Питання для самоконтролю:

1. *Які є екологічні права громадян в Україні?*
2. *Які є екологічні обов'язки в Україні?*
3. *Яка законодавча база прав і обов'язків в Україні щодо екології?*

Список використаних джерел:

1. Екологічні права громадян. URL: https://pidru4niki.com/1647051755676/pravo/ekologichni_prava_obovyazki_gromadyan
2. Екологічні обов'язки громадян. URL: https://pidru4niki.com/17540906/pravo/ekologichni_obovyazki_gromadyan
3. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.

Лекція 3

ОХОРОНА НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА ЯК УМОВА СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі Законом України «Про охорону навколишнього природного середовища»; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Загальна характеристика системи екологічних прав громадян.
2. Екологічні обов'язки в Україні.
3. Законодавство.

План:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 41. Ст. 546).

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України.

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії

суспільства і природи, охорону, раціональне використання і відтворення природних ресурсів.

Цей Закон визначає правові, економічні та соціальні основи організації охорони навколишнього природного середовища в інтересах нинішнього і майбутніх поколінь.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Завдання законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Завданням законодавства про охорону навколишнього природного середовища є регулювання відносин у галузі охорони, використання і відтворення природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки, запобігання і ліквідації негативного впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище, збереження природних ресурсів, генетичного фонду живої природи, ландшафтів та інших природних комплексів, унікальних територій та природних об'єктів, пов'язаних з історико-культурною спадщиною.

Стаття 2. Законодавство України про охорону навколишнього природного середовища

Відносини у галузі охорони навколишнього природного середовища в Україні регулюються цим Законом, а також земельним, водним, лісовим законодавством, законодавством про надра, про охорону атмосферного повітря, про охорону і використання рослинного і тваринного світу та іншим спеціальним законодавством.

Стаття 3. Основні принципи охорони навколишнього природного середовища

Основними принципами охорони навколишнього природного середовища є:

а) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість дотримання екологічних нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;

б) гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;

в) запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;

г) екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;

д) збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;

е) науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;

є) обов'язковість оцінки впливу на довкілля;

ж) гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;

з) науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;

и) безоплатність загального та платність спеціального використання природних ресурсів для господарської діяльності;

і) компенсація шкоди, заподіяної порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

ї) вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної зміненості територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

й) поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

к) вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва;

л) встановлення екологічного податку, рентної плати за спеціальне використання води, рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів, рентної плати за користування надрами відповідно до [Податкового кодексу України](#);

м) врахування результатів стратегічної екологічної оцінки.

Стаття 4. Право власності на природні ресурси

Природні ресурси України є власністю Українського народу.

Від імені Українського народу права власника здійснюють органи державної влади та органи місцевого самоврядування у межах, визначених [Конституцією України](#), цим та іншими законами України.

Громадяни України мають право користуватися природними ресурсами України відповідно до цього та інших законів.

Стаття 5. Об'єкти правової охорони навколишнього природного середовища

Державній охороні і регулюванню використання на території України підлягають: навколишнє природне середовище як сукупність природних і природно-соціальних умов та процесів, природні ресурси, як залучені в господарський обіг, так і невикористовувані в економіці в даний період (земля, надра, води, атмосферне повітря, ліс та інша рослинність, тваринний світ), ландшафти та інші природні комплекси.

Особливій державній охороні підлягають території та об'єкти природно-заповідного фонду України й інші території та об'єкти, визначені відповідно до законодавства України.

Державній охороні від негативного впливу несприятливої екологічної обстановки підлягають також здоров'я і життя людей.

Стаття 6. Державні цільові та інші екологічні програми

З метою проведення ефективної і цілеспрямованої діяльності України по організації і координації заходів щодо охорони навколишнього природного середовища, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання і відтворення природних ресурсів на перспективу розробляються і приймаються державні цільові, міждержавні, місцеві програми.

Порядок розробки державних цільових екологічних програм визначається Кабінетом Міністрів України.

Центральні та місцеві органи виконавчої влади, а також органи місцевого самоврядування під час розробки екологічних програм залучають громадськість до їх підготовки шляхом оприлюднення проектів екологічних програм для їх вивчення громадянами, підготовки громадською зауважень та пропозицій щодо запропонованих проектів, проведення публічних слухань стосовно екологічних програм.

Стаття 7. Освіта і виховання в галузі охорони навколишнього природного середовища

Підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка спеціалістів забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі в дошкільних дитячих закладах, в системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища.

Спеціально визначені вищі та професійні навчальні заклади здійснюють підготовку спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням суспільних потреб.

Стаття 8. Наукові дослідження

В Україні проводяться систематичні комплексні наукові дослідження навколишнього природного середовища та природних ресурсів з метою розробки наукових основ їх охорони та раціонального використання, забезпечення екологічної безпеки.

Координацію та узагальнення результатів цих досліджень здійснюють Академія наук України та центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони навколишнього природного середовища.

Питання для самоконтролю:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, № 41, ст.546)

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». Відомості Верховної Ради України. 1991. № 41. Ст. 546). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.

Лекція 4

ПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ СТАНДАРТИЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі Законом України Про стандартизацію (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014, № 31, ст.1058); *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» (Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1991. № 41. Ст.546)

План:

1. Закон України Про стандартизацію (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2014. № 31. Ст. 1058: розділ I).

Цей Закон установлює правові та організаційні засади стандартизації в Україні і спрямований на забезпечення формування та реалізації державної політики у відповідній сфері.

Розділ I

ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Стаття 1. Визначення термінів

1. У цьому Законі терміни вживаються в такому значенні:

1) європейський стандарт – регіональний стандарт, прийнятий європейською організацією стандартизації;

2) заінтересована сторона – будь-яка фізична або юридична особа, яка має безпосередній або опосередкований інтерес щодо діяльності у сфері стандартизації та/або застосування її результатів;

3) каталог – документ, що містить систематизований звіт або перелік будь-яких об'єктів та дає змогу віднайти кожний об'єкт за певним позначенням. Каталог може містити характеристики, показники та інші дані щодо об'єктів, внесених до нього;

4) кодекс ustalеної практики – нормативний документ, що містить рекомендації щодо практик чи процедур проектування, виготовлення, монтажу, технічного обслуговування або експлуатації обладнання, конструкцій чи виробів;

5) коментарі – зауваження і пропозиції до проектів національних стандартів та кодексів ustalеної практики;

6) консенсус – загальна згода, що характеризується відсутністю серйозних заперечень з суттєвих питань у більшості заінтересованих сторін та досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін і зближення розбіжних поглядів. Консенсус не обов'язково є одностайним;

7) міждержавний стандарт – регіональний стандарт, передбачений Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації від 13 березня 1992 року та прийнятий Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації;

8) міжнародна організація стандартизації – організація, що займається стандартизацією, членство в якій відкрите для відповідних національних органів усіх держав;

9) міжнародна стандартизація – стандартизація, участь у якій відкрита для відповідних органів усіх держав;

10) міжнародний стандарт – стандарт, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації і доступний для широкого кола користувачів;

11) національна стандартизація – стандартизація, що здійснюється на рівні однієї держави;

12) національний орган стандартизації – орган стандартизації, визнаний на національному рівні, що має право бути національним членом відповідних міжнародних та регіональних організацій стандартизації;

13) національний стандарт – стандарт, прийнятий національним органом стандартизації та доступний для широкого кола користувачів;

14) нормативний документ – документ, що встановлює правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів;

15) перевірка – розгляд нормативного документа з метою встановлення необхідності його подальшого застосування, перегляду чи скасування;

16) перегляд – внесення всіх необхідних змін до змісту та оформлення нормативного документа, результатом якого є прийняття нового нормативного документа;

17) регіональна організація стандартизації – організація, що займається стандартизацією, членство в якій відкрите для відповідних національних органів держав лише одного географічного, політичного або економічного простору;

18) регіональна стандартизація – стандартизація, участь у якій відкрита для відповідних органів держав лише одного географічного, політичного або економічного простору;

19) регіональний стандарт – стандарт, прийнятий регіональною організацією стандартизації і доступний для широкого кола користувачів;

20) стандарт – нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері;

21) стандартизація – діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері;

22) технічні умови – нормативний документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна відповідати продукція, процес або послуга, та визначає процедури, за допомогою яких може бути встановлено, чи дотримані такі вимоги.

2. Терміни "розумне пристосування" та "універсальний дизайн" вживаються у значенні, наведеному в [Законі України](#) "Про ратифікацію Конвенції про права осіб з інвалідністю і Факультативного протоколу до неї", термін "технічний регламент" вживається у значенні, наведеному в [Законі України](#) "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності", а термін "продукція" – у значенні, наведеному в [Законі України](#) "Про підтвердження відповідності".

Стаття 2. Сфера дії Закону

1. Цей Закон регулює відносини, пов'язані з діяльністю у сфері стандартизації та застосуванням її результатів.

2. Дія цього Закону не поширюється на санітарні заходи безпечності харчових продуктів, ветеринарно-санітарні та фітосанітарні заходи, будівельні норми, авіаційні правила України, розроблені відповідно до нормативних актів Європейського агентства з безпеки польотів, які визначають стандарти та вимоги для сертифікації, нагляду та експлуатації повітряних суден та є нормативно-технічними документами, лікарські засоби, військові стандарти, стандарти медичної допомоги, бухгалтерського обліку, оцінки майна, освіти та інші соціальні стандарти, передбачені законодавством.

Стаття 3. Законодавство України у сфері стандартизації

1. Законодавство України у сфері стандартизації складається з цього Закону, чинних міжнародних договорів України та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у відповідній сфері.

Стаття 4. Мета стандартизації та основні принципи державної політики у сфері стандартизації

1. Метою стандартизації в Україні є:

1) забезпечення відповідності об'єктів стандартизації своєму призначенню;

2) керування різноманітністю, застосовність, сумісність, взаємозамінність об'єктів стандартизації;

3) забезпечення раціонального виробництва шляхом застосування визнаних правил, настанов і процедур;

4) забезпечення охорони життя та здоров'я;

5) забезпечення прав та інтересів споживачів;

6) забезпечення безпечності праці;

7) збереження навколишнього природного середовища і економія всіх видів ресурсів;

8) усунення технічних бар'єрів у торгівлі та запобігання їх виникненню, підтримка розвитку і міжнародної конкурентоспроможності продукції.

2. Державна політика у сфері стандартизації базується на збалансованому застосуванні таких принципів:

1) забезпечення участі фізичних і юридичних осіб у розробленні національних стандартів та кодексів усталеної практики;

2) відкритості та прозорості процедур розроблення і прийняття національних стандартів та кодексів усталеної практики з урахуванням інтересів усіх заінтересованих сторін;

3) неупередженого прийняття національних стандартів та кодексів усталеної практики на засадах консенсусу;

4) добровільного застосування національних стандартів та кодексів усталеної практики, якщо інше не передбачено нормативно-правовими актами;

5) відповідності національних стандартів та кодексів усталеної практики законодавству;

6) адаптації до сучасних досягнень науки і техніки, сприяння впровадженню інновацій та підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних виробників;

7) доступності національних стандартів та кодексів усталеної практики, а також інформації про них для користувачів;

8) пріоритетності прийняття в Україні міжнародних і регіональних стандартів та кодексів усталеної практики як національних;

9) дотриманні міжнародних та регіональних правил і процедур стандартизації;

10) участі в міжнародній та регіональній стандартизації;

11) прийняття і дотримання суб'єктами стандартизації Кодексу добросовісної практики з розробки, прийняття та застосування стандартів відповідно до [Угоди Світової організації торгівлі про технічні бар'єри у торгівлі](#), що є додатком до [Марракеської Угоди про застосування Світової організації торгівлі](#) від 15 квітня 1994 року.

Стаття 5. Об'єкти стандартизації

1. Об'єктами стандартизації є:

1) матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність;

2) правила, процедури, функції, методи, діяльність чи її результати, включаючи продукцію, персонал, системи управління;

3) вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування тощо.

Стаття 6. Нормативні документи

1. Залежно від рівня суб'єкта стандартизації, що приймає нормативні документи, вони поділяються на:

1) національні стандарти та кодекси ustalеної практики, прийняті національним органом стандартизації;

2) стандарти, кодекси ustalеної практики та технічні умови, прийняті підприємствами, установами та організаціями, що здійснюють стандартизацію.

Стаття 7. Мова національних стандартів та кодексів ustalеної практики

1. Національні стандарти та кодекси ustalеної практики приймаються державною мовою або в разі потреби однією з мов відповідних міжнародних або регіональних організацій стандартизації.

Питання для самоконтролю:

1. Закон України Про стандартизацію (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2014. № 31. Ст.1058: розділ I).

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Закон України Про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 31. Ст. 1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/print>

Лекція 5

НАЦІОНАЛЬНІ СТАНДАРТИ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі національними стандартами; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 14. Ст. 96).

План:

1. Наказ «Державне підприємство "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України {із змінами, внесеними згідно з Наказом Українського науково-дослідного і навчального центру проблем стандартизації, сертифікації та якості № 129 від 12.10.2015}.

Відповідно до Закону України "Про стандартизацію" від 05.06.2014 № 1315-VII, з урахуванням висновків за результатами експертизи та виконання [Програми робіт з національної стандартизації](#) наказується:

1. Прийняти основоположні національні стандарти України, з набранням чинності 20 грудня 2015 року:

1	ДСТУ 1.1:2015 (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD)	Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів – На заміну ДСТУ 1.1:2001
2	ДСТУ 1.2:2015	Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації – На заміну ДСТУ 1.2:2003
3	ДСТУ 1.7:2015 (ISO/IEC Guide 21-1:2005, NEQ; ISO/IEC Guide 21-2:2005, NEQ)	Національна стандартизація. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів – На заміну ДСТУ 1.7:2001.

{Пункт 1 із змінами, внесеними згідно з Наказом Українського науково-дослідного і навчального центру проблем стандартизації, сертифікації та якості [№ 129 від 12.10.2015](#)}

2. Скасувати національні стандарти України 20 грудня 2015 року:

1	ДСТУ 1.0:2003	Національна стандартизація. Основні положення
2	ДСТУ 1.1:2001	Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Терміни та визначення основних понять
3	ДСТУ 1.2:2003	Національна стандартизація. Правила розроблення національних нормативних документів
4	ДСТУ 1.3:2004	Національна стандартизація. Правила побудови, викладання, оформлення, погодження, прийняття та позначання технічних умов
5	ДСТУ 1.7:2001	Національна стандартизація. Правила і методи прийняття та застосування міжнародних і регіональних стандартів (ISO/IEC Guide 21:1999, NEQ)
6	ДСТУ 1.11:2004	Національна стандартизація. Правила проведення експертизи проектів національних нормативних документів
7	ДСТУ 1.12:2004	Національна стандартизація. Правила ведення справ нормативних документів.

{Пункт 2 із змінами, внесеними згідно з Наказом Українського науково-дослідного і навчального центру проблем стандартизації, сертифікації та якості [№ 129 від 12.10.2015](#)}

Наприклад.

ДСТУ 1.2:2015

**НАЦІОНАЛЬНИЙ СТАНДАРТ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ
ПРАВИЛА ПРОВЕДЕННЯ РОБІТ
З НАЦІОНАЛЬНОЇ СТАНДАРТИЗАЦІЇ
NATIONAL STANDARDIZATION
RULES OF WORKS
ON NATIONAL STANDARDIZATION**

Чинний від 2015-12-20

1 СФЕРА ЗАСТОСУВАННЯ

Цей стандарт застосовують під час розроблення проектів національних стандартів, кодексів ustalеної практики та змін до них, перевірки та перегляду національних стандартів та кодексів ustalеної практики, скасування та відновлення дії національних стандартів, кодексів ustalеної практики та змін до них.

Вимоги цього стандарту поширюються на міждержавні стандарти (ГОСТ), передбачені Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації від 13 березня 1992 року та прийняті Міждержавною радою стандартизації, метрології і сертифікації, під час їх перевіряння, переглядання, скасування та відновлення дії.

2 НОРМАТИВНІ ПОСИЛАННЯ

У цьому стандарті наведено посилання на такі національні стандарти:

- ДСТУ 1.1:2015 Національна стандартизація. Стандартизація та суміжні види діяльності. Словник термінів (ISO/IEC Guide 2:2004, MOD)
- ДСТУ 1.5:2015 Національна стандартизація. Правила розроблення, викладання та оформлення нормативних документів
- ДСТУ 1.7:2015 Національна стандартизація. Правила та методи прийняття міжнародних і регіональних нормативних документів (ISO/IEC Guide 21-1:2005, NEQ; ISO/IEC Guide 21-2:2005, NEQ)

- ДСТУ 1.8:2015 Національна стандартизація. Правила розроблення програми робіт з національної стандартизації
- ДСТУ 1.13:2015 Національна стандартизація. Правила надання повідомлень торговим партнерам України.

Питання для самоконтролю:

1. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності (Відомості Верховної Ради (ВВР). 2015. № 14. Ст. 96).

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE КРПУ.
3. Закон України Про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 31. Ст. 1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/print>
4. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 14. Ст. 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/print>
5. Наказ від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098774-15/print>
6. ДСТУ 1.2:2015 Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64000

Лекція 6

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі міжнародними стандартами; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Наказ «Державне підприємство "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України

План:

1. Міжнародні стандарти.

Міжнародний стандарт – стандарт розроблений міжнародною організацією зі стандартизації. Найвідомішою з них є International Organization for Standardization.

Міжнародний стандарт можна застосовувати прямо, чи модифікувати для кращої відповідності місцевим умовам. Результатом модифікації міжнародних стандартів є створення еквівалентних національних стандартів, які можуть відрізнятися:

- Одиницями вимірювання, способами їх позначення (наприклад використанням десяткової коми)
- Урядовими вимогами до якості та безпеки, спричиненими кліматичними, географічними, чи індустріальними факторами.

➤ Міжнародні стандарти допомагають долати технічні бар'єри в міжнародній торгівлі, що спричинюються відмінностями стандартів розроблених окремо кожною нацією.

Існує багато організації що розробляють та впроваджують стандарти:

- Американський нафтовий інститут англ. American Petroleum Institute (API)
- American Society for Testing and Materials (ASTM)
- British Standards Institution (BSI)
- European Computer Manufacturers Association (ECMA), Стандарти ECMA
- Міжнародна електротехнічна комісія англ. International Electrotechnical Commission (IEC), Стандарти IEC
- International Organization for Standardization (ISO), Стандарти ISO
- Європейський комітет зі стандартизації фр. Comité Européen de Normalisation (CEN)
- International Telecommunication Union (ITU) and
- Organization for the Advancement of Structured Information Standards (OASIS)
- Всесвітній поштовий союз англ. Universal Postal Union (UPU), Каталог стандартів UPU

Наприклад. Стандарти IEC

IEC 60320 – набір стандартів, розроблених Міжнародною електротехнічною комісією, в яких зазначаються вимоги до [електротехнічних з'єднувачів](#) без фіксації та з'єднувачів для підключення шнурів до електричних приладів, що живляться від напруги [мережі](#) до 250 В.

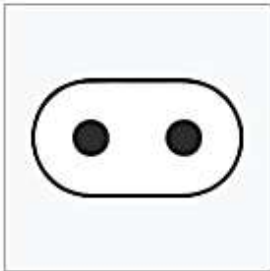
Сімейство включає в себе двох- і трьохконтактні роз'єми, розраховані на різну силу струму і діапазон температур. Всі вони розроблені спеціально для підключення мережевого шнура до електроприладу. Змінний мережевий шнур дозволяє виробникам продавати електроприлади по всьому світу. Прилад повинен працювати від змінного струму, напругою 120 або 240 В і частотою 50/60 Гц. Однак, користувач повинен точно знати, на яку напругу розрахований прилад, і чи є необхідність в ручному перемиканні при ввезенні електроприладу в країну з

іншою мережевою напругою для приладу, розрахованого на різні напруги.

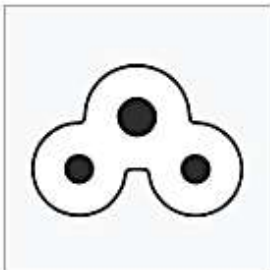
У кожному разі парний номер означає штирьову частину роз'єму, а непарний – гніздову, причому номер відповідної штирьової частини роз'єму завжди більший. Так С1 підходить до С2, а С15А – до С16А. Більшість з них поляризовані (але, звичайно, як роз'єми всевітнього стандарту, вони часто підключаються до неполяризованих розеток), за винятком С1, деяких С7 і всіх С9. Найчастіше зустрічається варіант, де штирьовий роз'єм знаходиться на пристрої, а відповідний шнур має гніздову вилку.

Максимальна напруга для всіх роз'ємів 250 В [змінного струму](#). У всіх роз'ємів максимальна температура 70°C, якщо не вказано інше.

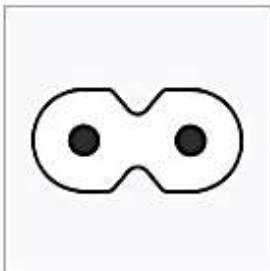
С1/С2 [ред. | ред. код]

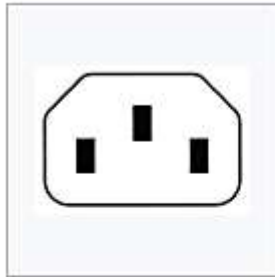
С5/С6 [ред. | ред. код]

С7/С8 [ред. | ред. код]

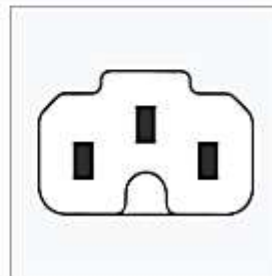
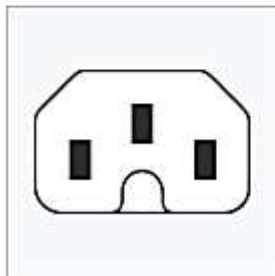
C13/C14 [ред. | ред. код]

C13

C14

C15/C16, C16A [ред. | ред. код]

Наприклад. IEC/ISO 31010:2009 Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику (англ. Risk management – Risk assessment techniques, фр. Gestion des risques – Techniques d'évaluation des risques) – Стандарт розроблений технічним комітетом ISO/TC 262 та запроваджений Міжнародною електротехнічною комісією – IEC та Міжнародною Організацією зі Стандартизації – ISO.

Група стандартів з ризик-менеджменту

Стандарт належить до групи стандартів з ризик-менеджменту, в яку входять наступні три стандарти:

- ISO 31000:2009 Risk management – Principles and guidelines
- ISO/TR 31004:2013 Risk management – Guidance for the implementation of ISO 31000
- IEC 31010:2009 Risk management – Risk assessment techniques
- На стадії розробки у технічному комітеті ISO/TC 262 знаходяться три стандарти:
- ISO/DIS 31000 Risk management – Guidelines
- IEC/CD 31010 Risk management – Risk assessment techniques

- ISO/AWI 31022 Guidelines for Implementation of Enterprise Legal Risk Management

Терміни, що відносяться до ризику; менеджменту ризику; процесі менеджменту ризику тощо визначено у стандарті ISO Guide 73:2009 Risk management – Vocabulary – Guidelines for use in standards.

Сфера застосування

Стандарт розвиває положення ISO 31000:2009, надаючи настанови щодо вибору та застосування методів загального оцінювання ризиків, які спрямовані на забезпечення діяльності з керування ризиками.

Стандарт не надає конкретні критерії ідентифікації потреби в аналізованні ризику, не встановлює тип методу його аналізування, необхідний для конкретного випадку застосування.

Концепції загального оцінювання ризиків

Концепції загального оцінювання ризиків включають:

➤ Призначеність і вигоди загального оцінювання ризиків. Призначеність – забезпечувати отримання і аналізування доказової інформації для прийняття рішень щодо того, як обробляти конкретні ризики та вибрати варіант їх обробки.

➤ Загальне оцінювання ризику та структура керування ризиком, що відбувається в межах структури і процесу керування ризиком, який описано в ISO 31000. Структура керування ризиком забезпечується політикою, процедурами та організаційними заходами на всіх рівнях організації.

➤ Загальне оцінювання ризику та процес керування ризиком, яке має бути інтегрованим з іншими складовими керування ризиками, що включає основні елементи, встановлені в ISO 31000, а саме:

- обмінювання інформацією та консультування;
- установлення контексту (оточення);
- загальне оцінювання ризику (його ідентифікація, аналіз та оцінювання);
- оброблення ризику;
- моніторинг і критичне аналізування.

Вибирання методів загального оцінювання ризиків

У стандарті описано, як вибирати методи загального оцінювання ризиків, яке можна провадити зі зміненням ступенів глибини і докладності, використанням одного чи кількох методів – від найпростіших до найскладніших. Показано взаємозв'язок між основними методиками оцінювання та чинниками, пов'язаними із з конкретною ситуацією ризику, наведено приклади вибору відповідних методів оцінювання ризику в цій ситуації.

В Україні діє Національний стандарт України **ДСТУ ІЕС/ІСО 31010:2013 (ІЕС/ІСО 31010:2009,ІДТ). Керування ризиком. Методи загального оцінювання ризику**, прийнятий методом перекладу. На дано чинності наказом Мінекономрозвитку від 11.12.2013 р. № 1469.

Питання для самоконтролю:

1. *Міжнародні стандарти.*

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Закон України Про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 31. Ст. 1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/print>
4. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 14. Ст. 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/print>
5. Наказ від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098774-15/print>
6. ДСТУ 1.2:2015 Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64000
7. ІЕС/ІСО 31010:2009 Risk management – Risk assessment techniques. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iec:31010:ed-1:v1:en>

Змістовий модуль 2

ЕКОЛОГІЧНЕ ІНСПЕКТУВАННЯ

Лекція 7

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ПІДСТАВИ СТВОРЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ЕКОЛОГІЧНОЇ ІНСПЕКЦІЇ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі ДЕІ; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Наказ «Державне підприємство "Український науково-дослідний і навчальний центр проблем стандартизації, сертифікації та якості" від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України.
2. Національні стандарти.
3. Міжнародні стандарти.

План:

1. Правові підстави створення і структура системи державного контролю за охороною довкілля.

Чорнобильська аварія, побудова потенційно екологічно небезпечних об'єктів (одеський припортовий завод, проект Березівського хлібокомбінату та ін.), а також політична ситуація в СРСР надало підставу УРСР прийняти низку документів щодо забезпечення життєдіяльності на території республіки. 16.07.1990 року було прийнято «Декларацію про державний суверенітет України» у якому Розділ X «Екологічна безпека» встановлює:

- УРСР самостійно встановлює порядок організації охорони природи на території республіки та порядок використання природних ресурсів.
- УРСР має свою національну комісію радіаційного захисту населення.
- УРСР має право заборонити будівництво та припинити функціонування будь-яких підприємств, установ, організацій та інших об'єктів, які спричиняють загрозу екологічній безпеці.
- УРСР дбає про екологічну безпеку громадян, про генофонд народу, його молодого покоління.
- УРСР має право на відшкодування збитків, заподіяних екології України діями союзних органів.
- 03.08.1990 року УРСР приймає Закон «Про економічну самостійність України» у якому ст.10 «Охорона навколишнього природного середовища і раціональне природокористування»:
- УРСР самостійно регулює відносини природокористування та охорони навколишнього природного середовища в межах своєї території.
- Республіканські та місцеві державні органи відповідно до законодавства УРСР визначають норми екологічної безпеки, ліміти і нормативи природокористування, податки за природні ресурси та санкції за шкоду, заподіяну навколишньому середовищу, здійснюють, виходячи з екологічних показників, видачу дозволів і накладання заборони на діяльність підприємств, установ, організацій.

В законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» (26.06.1991 року) ст.20 встановлюється компетенція спеціально уповноважених органів державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів. Спеціально уповноваженим органом державного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища та раціонального використання природних ресурсів є Мінприроди України.

Згідно із ст. 20 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» до компетенції Мінприроди і його органів на місцях належить:

А) здійснення комплексного управління в галузі охорони навколишнього природного середовища, проведення єдиної науково-технічної політики з питань охорони навколишнього природного середовища і використання природних ресурсів, координація діяльності міністерств, відомств, підприємств, установ та організацій в цій галузі;

Б) державний контроль за використанням і охороною земель, надр, поверхневих і підземних вод, атмосферного повітря, лісів та іншої рослинності, тваринного світу, морського середовища та природних ресурсів територіальних вод, континентального шельфу і виключної (морської) економічної зони, а також за додержанням норм екологічної безпеки.

Створення надійних механізмів екологічної безпеки з урахуванням правових, екологічних і інформаційно-технічних реалій повинно бути однією з основних завдань держави і суспільства.

Держава в своїй екологічній політиці повинна передбачити три основні функції, які повинні бути спрямовані на забезпечення національної безпеки держави в цілому. Це:

- розробка й прийняття основних законів, норм і правил;
- створення системи ефективного контролю виконання цих правил і норм;
- створення системі покарань за екологічні правопорушення.

Створення екологічної інспекції в системі Мінприроди України припадає на 1993 рік.

З 1 січня 1993 року була створення Головна екологічна інспекція Мінприроди України, яка крім проведення інспекційних перевірок почала займатися розробкою законодавчої і нормативно-правової бази щодо здійснення державного екологічного контролю.

Державна екологічна інспекція (ДЕІ) була створена Постановою Кабінету Міністрів України від 13.08.1993р. №641 «Про створення Державної екологічної інспекції Міністерства охорони навколишнього природного середовища України». Вона була створена при Міністерстві охорони навколишнього природного середовища у складі: Головної екологічної інспекції Міністерства (Головекоінспекція), інспекцій охорони Чорного та Азовського морів і екологічних інспекцій Республіки Крим, областей, м. Києва та Севастополя, відповідних територіальних органів Міністерства.

Всі інспекції цією постановою були визначені як спеціальні підрозділи Мінприроди з правом носити форму встановленого зразку та вогнепальної зброї. 12 листопада 1993 року Постановою КМУ №925 було затверджено «Положення про Державну екологічну інспекцію Міністерства охорони навколишнього природного середовища України».

У зв'язку з ліквідуванням 15 грудня 1994 року Мінприроди України і створення на його базі Мінекобезпеки, були внесені зміни і в систему Державної екологічної інспекції – на її базі створена **Державна екологічна інспекція Мінекобезпеки України з додатковими функціями по здійсненню радіаційного контролю**. Положення про цю інспекцію затверджено постановою КМУ №244 від 2.03.1998р.

Після створення на базі Мінекобезпеки України та ряду інших центральних органів виконавчої влади Мінекоресурсів України, Державна екологічна інспекція як система була ліквідована, а на її базі створена **Державна екологічна інспекція Мінекоресурсів України**.

У 2001 році Постановою Кабінету Міністрів України від 17.11.2001р. №1520 було затверджено нове Положення про Державну екологічну інспекцію. (із змінами). Згідно з цим Положенням Державна екологічна інспекція є урядовим органом державного управління, який діє у складі Мінекоресурсів і йому підпорядковується.

Тобто, Держекоінспекція стає самостійною юридичною особою, з відповідними печатками.

Основними завданнями Держекоінспекції є:

- участь у межах своєї компетенції у реалізації державної політики у сфері охорони навколишнього природного середовища, раціонального використання, відтворення та охорони природних ресурсів (земля, надра, поверхневі води, атмосферне повітря, тваринний та рослинний світ, природні ресурси територіальних вод, континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони України), поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, пестицидами та агрохімікатами, екологічної та в межах компетенції радіаційної безпеки, заповідної справи;
- здійснення державного контролю за дотриманням вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища, раціональне використання, відтворення та охорони природних ресурсів,

екологічну та в межах своєї компетенції радіаційну безпеку, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами) та небезпечними хімічними речовинами.

Питання для самоконтролю:

1. Розкажіть про ДЕІ

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Закон України Про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 31. Ст. 1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/print>
4. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 14. Ст. 96ю. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/print>
5. Наказ від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098774-15/print>
6. ДСТУ 1.2:2015 Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64000
7. IEC/ISO 31010:2009 Risk management -- Risk assessment techniques. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iec:31010:ed-1:v1:en>
8. Лоева І.Д., Тимощук М.О. Екологічне інспектування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2014. 85 с.

Лекція 8

ПОРЯДОК ОРГАНІЗАЦІЇ ТА ПРОВЕДЕННЯ ПЕРЕВІРОК СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі організацією перевірки ДЕІ та порядком її призначення; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати патріотичну свідомість.

Актуалізація опорних знань:

1. Правові підстави створення і структура системи державного контролю за охороною довкілля.

План:

1. Організація перевірки та порядок її призначення.

Перевірки суб'єктів господарювання здійснюються з метою визначення екологічного стану об'єкту, ступеню і характеру його впливу на навколишнє природне середовище, дотримання об'єктом вимог законодавства, норм і правил в галузі охорони природи і природокористування.

Перевірки проводяться для здійснення заходів по усуненню виявлених порушень, попередження негативного впливу об'єкта на навколишнє середовище. Перевірці підлягають будь-які підприємства, організації і установи (суб'єкти господарювання). Періодичність здійснення перевірок визначається відповідно до Критеріїв розподілу суб'єктів госпо-

дарювання за ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища та періодичність здійснення заходів державного нагляду (контролю), затверджених постановою Кабінету Міністрів України, із урахуванням екологічної ситуації в районі розташування об'єкта перевірки, ступеня і характеру його впливу на навколишнє природне середовище. Згідно із постановою суб'єкти господарювання незалежно від форми власності розподіляються за високим, середнім та незначним ступенем ризику їх господарської діяльності для навколишнього природного середовища. Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з високим ступенем ризику є:

1) наявність в них об'єктів, що:

- становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини I і II класу небезпеки, або таких, що забезпечують перевезення небезпечних вантажів;
- забезпечують життєдіяльність населених пунктів, зокрема водопровідно-каналізаційні господарства та підприємства, що провадять діяльність у сфері поводження з відходами;

2) провадження ними діяльності, що:

- спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі більш як 5 тис. тон на рік, водоспоживання і водовідведення – більш як 25 тис. куб. метрів на рік чи призводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки – більш як 100 тон на рік або інших відходів – більш як 1 тис. куб. метрів на рік;
- пов'язана з вирубкою лісу, використанням водних живих ресурсів, веденням мисливського господарства та збереженням природно-заповідного фонду.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів із середнім ступенем ризику є:

1) наявність в них об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку, або потенційно-небезпечних об'єктів, в обігу яких перебувають небезпечні речовини III і IV класу небезпеки;

2) провадження ними діяльності, що спричиняє викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря в обсязі близько 5 тис. тон на рік, водоспоживання і водовідведення – до 25 тис. куб. метрів на рік чи при-

зводить до утворення та розміщення відходів I і II класу небезпеки – близько 100 тон на рік або інших відходів – близько 1 тис. куб. метрів на рік.

Критеріями віднесення суб'єктів господарювання до групи суб'єктів з незначним ступенем ризику є наявність в них об'єктів, що не належать до високого або середнього ступеня ризику для навколишнього природного середовища та не підлягають державному обліку. Перевірки здійснюють державні інспектори з охорони природи, відповідних Державних екологічних інспекцій.

Перевірки поділяються на планові та позапланові.

Планові перевірки суб'єктів господарювання проводяться:

- з високим ступенем ризику – не частіше одного разу на рік,
- із середнім ступенем ризику – не частіше одного разу на два роки,
- з незначним ступенем ризику – не частіше одного разу на три роки

В кожній держекоінспекції складаються річні або кварталні плани здійснення перевірок, які затверджуються до 1 грудня року, що передуює плановому, або до 25 числа останнього місяця кварталу, що передуює плановому. Держекоінспекція оприлюднює затверджені плани перевірок шляхом розміщення їх в мережі Інтернет.

Планові та позапланові перевірки здійснюються в робочий час суб'єкта господарювання, встановлений правилами внутрішнього трудового розпорядку.

Планова перевірка здійснюється відповідно до кварталного плану діяльності відповідної державної екологічної інспекції і, як вже відмічалося, проводиться за наказом керівника інспекції. Держінспекція не пізніше як за десять днів до початку проведення планової перевірки надсилає рекомендованим листом чи телефонограмою за рахунок коштів інспекції, або вручає особисто посадовій особі суб'єкта господарювання під розписку повідомлення про проведення планової перевірки. У повідомленні про проведення планової перевірки зазначається дата початку та закінчення перевірки, найменування юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи – підприємця, щодо діяльності яких здійснюється перевірка, найменування Держінспекції. Тривалість планової перевірки не повинна перевищувати п'ятнадцяти ро-

бочих днів, а для суб'єкта малого підприємництва – п'яти робочих днів. Продовження строку здійснення планової перевірки не допускається.

Позаплановою перевіркою є перевірка, яка не передбачена планом роботи держінспекції.

Позапланова перевірка проводиться за наявності таких обставин:

- подання суб'єктом господарювання письмової заяви до відповідної держінспекції про здійснення заходу державного нагляду (контролю) на його бажання;
- виявлення та підтвердження недостовірності даних, заявлених у документах обов'язкової звітності, поданих суб'єктом господарювання;
- перевірка виконання суб'єктом господарювання приписів, розпоряджень або інших розпорядчих документів щодо усунення порушень вимог законодавства, виданих за результатами проведення планових заходів держінспекції;
- звернення фізичних та юридичних осіб про порушення суб'єктом господарювання вимог законодавства. Позаплановий захід у цьому разі здійснюється тільки за наявності згоди центрального органу виконавчої влади на його проведення;
- неподання у встановлений термін суб'єктом господарювання документів обов'язкової звітності без поважних причин, а також письмових пояснень про причини, які перешкоджали поданню таких документів.

Під час проведення позапланової перевірки державні інспектори перевіряють лише ті питання, необхідність висвітлення яких стала підставою для її проведення.

Суб'єкт господарювання повинен ознайомитися з підставою проведення позапланової перевірки. Тривалість позапланової перевірки не повинна перевищувати десяти робочих днів, а щодо суб'єктів малого підприємництва – двох робочих днів. Продовження терміну проведення позапланової перевірки з будь-яких підстав не допускається.

Для здійснення планової або позапланової перевірки керівником відповідної інспекції або його заступником видається наказ про проведення перевірки, який має містити:

- найменування суб'єкта господарювання, підстава перевірки та предмет перевірки;
- період, за який буде здійснюватися перевірка;
- визначення виконавців перевірки із залученням, у разі потреби, спеціалістів інших органів виконавчої влади, підприємств, установ, організацій (за погодженням з їх керівниками);
- перелік питань, щодо яких буде здійснюватися перевірка.

На підставі наказу оформляється направлення на проведення перевірки, яке підписується керівником або заступником керівника інспекції (із зазначенням прізвища, ім'я та по батькові) і засвідчується печаткою. При перевірці об'єктів, які підпадають під дію Закону України "Про державну таємницю", державні інспектори повинні мати при собі допуск установленого зразка і пред'являти зазначений документ на вимогу керівництва суб'єкта господарювання.

Перевірка складається з таких основних частин:

- підготовка до перевірки;
- проведення перевірки;
- оформлення результатів перевірки (складання акта перевірки, оформлення інших матеріалів перевірки);
- обговорення результатів перевірки, підписання акта перевірки;
- застосування адміністративних стягнень до порушників законодавства про охорону навколишнього природного середовища (у разі виявлення порушень).

Під час підготовки до планової перевірки державний інспектор, якому доручено її здійснення, зобов'язаний:

- підготувати проект наказу і направлення на проведення перевірки;
- повідомити суб'єкта господарювання про проведення планової перевірки;
- ознайомитися з матеріалами та актами попередніх перевірок об'єкта (у разі наявності);
- визначити перелік питань, які мають бути перевірені під час перевірки.

Перед початком перевірки державні інспектори зобов'язані пред'явити керівнику суб'єкта господарювання або уповноваженій ним особі

направлення на перевірку та службове посвідчення, що засвідчує посадову особу держінспекції і надати копію направлення. Суб'єкт господарювання має право не допускати держінспектора до здійснення перевірки, якщо держінспектор не пред'явив своє службове посвідчення і не надав копію направлення на перевірку. Під час проведення перевірки перевіряються наявність та чинність дозвільних документів, які підтверджують право на здійснення господарської діяльності, пов'язаної з використанням природних ресурсів (розміщення відходів, поводження з відходами (крім поводження з радіоактивними відходами), небезпечними хімічними речовинами, викиди в атмосферне повітря з стаціонарних джерел, спеціальне використання природних ресурсів), транскордонним переміщенням об'єктів рослинного й тваринного світу, та інших документів, необхідних для здійснення перевірки. Крім цього, перевірка здійснюється на території суб'єкта господарювання – на виробничих майданчиках, у цехах, у місцях розташування обладнання, земельних ділянках, у тому числі територій та об'єктів природно-заповідного фонду, шляхом візуального огляду із застосуванням, у разі необхідності, інструментально-лабораторного, радіаційного та інших методів контролю. При здійсненні перевірок на об'єктах, діяльність чи експлуатація яких пов'язана із впливом на довкілля шляхом викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, скидів у водні об'єкти, розміщення відходів, забруднення ґрунтів, проводиться перевірка здійснення суб'єктом господарювання інструментально-лабораторних вимірювань при виробничому контролі за дотриманням встановлених нормативів, а також, у разі необхідності, здійснення відбору проб та інструментально-лабораторні вимірювання за дотриманням суб'єктами господарювання встановлених нормативів.

Державні інспектори під час здійснення перевірок **мають право:**

- вимагати усунення виявлених порушень вимог законодавства у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- відбирати зразки продукції, одержувати пояснення, довідки, документи, матеріали, відомості з питань, що виникають під час державного контролю, відповідно до закону;
- вимагати припинення дій, які перешкоджають здійсненню державного контролю;

- надавати обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень і недоліків;
- накладати штрафні санкції та вживати заходи, передбачені законом.

Державні інспектори **зобов'язані**:

- повно, об'єктивно та неупереджено здійснювати державний контроль у межах повноважень, передбачених законом;
- не втручатися і не перешкоджати здійсненню господарської діяльності під час проведення заходів державного нагляду (контролю), якщо це не загрожує життю та здоров'ю людей, не спричиняє небезпеки виникнення техногенних ситуацій та пожеж;
- надавати суб'єкту господарювання консультаційну допомогу щодо здійснення державного нагляду (контролю) відповідно до вимог законодавства;
- забезпечувати нерозголошення комерційної таємниці, що стає доступною посадовим особам під час здійснення перевірок;
- ознайомлювати керівника суб'єкта господарювання, або його заступника, або уповноважену ним особу з результатами державного нагляду (контролю) в строки, передбачені законом;
- дотримуватися ділової етики у взаємовідносинах із суб'єктами господарювання.

Державні інспектори проводять перевірки об'єкта в присутності керівника суб'єкта господарювання або уповноважених ним осіб. У разі, якщо державний інспектор не допускається до проведення перевірки, ним складається акт про відмову в проведенні перевірки. В цьому акті зазначаються посада, прізвище, ім'я, по батькові особи керівника суб'єкта господарювання або уповноваженої ним особи, яку ознайомлено з актом та якій вручено акт під розписку, або робиться відмітка щодо відмови від ознайомлення з актом та його отримання. У разі, якщо керівник або уповноважена ним особа суб'єкта господарювання відмовляється особисто отримати акт про відмову, такий акт із зазначенням в ньому реєстраційного номера передається через канцелярію суб'єкта господарювання або відправляється йому рекомендованим листом. Перевірка проводиться за оригіналами або належним чином оформленими копіями документів, наданими керівником або уповноваженою ним особою суб'єкта господарювання, щодо якого здійснюється переві-

рка. У разі виявлення фальсифікацій або підробок документів державні інспектори зазначають про це в акті перевірки та передають відповідні матеріали до правоохоронних органів згідно із законодавством. За фактами виявлених під час перевірки порушень державний інспектор має право одержувати усні або письмові пояснення від керівника або уповноваженої ним особи, особи, відповідальної на об'єкті за стан дотримання вимог природоохоронного законодавства. Такі пояснення долучаються до матеріалів перевірки.

За результатами проведеної перевірки, в тому числі спільної з іншими органами державного нагляду (контролю), державним інспектором складається акт перевірки дотримання вимог природоохоронного законодавства. Не допускається включення до акта перевірки інформації або висновків, які не підтверджені документально, пропозицій, а також інформації, наданої правоохоронними органами.

В акті перевірки зазначаються:

- дата та місце складання акта перевірки;
- тип перевірки;
- предмет державного нагляду (контролю);
- номер та дата видачі наказу, на підставі якого проводилася перевірка;
- прізвище, ініціали, посада державних інспекторів, які проводили перевірку;
- посади, прізвища та ініціали осіб, які були залучені до перевірки (за наявності);
- посада, прізвище та ініціали керівника або уповноваженої ним особи суб'єкта господарювання або прізвище фізичної особи – підприємця, що були присутні при перевірці;
- повне найменування суб'єкта господарювання (об'єкта перевірки) та його місцезнаходження;
- у разі, якщо ініціатором перевірки є інший орган влади, – номер, дата звернення і найменування відповідного органу;
- дата початку й закінчення перевірки;
- інформація про здійснення попередньої перевірки (за наявності);
- виявлені порушення й недоліки;
- конкретні природоохоронні заходи, які здійснюються на виконання вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів;

- стан виконання виданих раніше приписів щодо усунення виявлених порушень (за наявності);
- обставини та суть порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища (за наявності) з посиланням на нормативно-правові акти, вимоги яких порушені.

До акта перевірки додаються (за наявності) порівняльні таблиці, графіки, схеми, оформлені належним чином, підписані та надані посадовими особами суб'єкта господарювання, що перевіряється. В акті перевірки також зазначається інформація, пов'язана з проведенням інструментально-лабораторного контролю (відбір проб та вимірювання безпосередньо на об'єкті перевірки), та зазначаються посилання на акти відбору проб та протоколи вимірювань.

Якщо під час перевірки проводиться вилучення в установленому законодавством порядку зняття добування об'єктів рослинного та тваринного світу, транспортних (в тому числі плавучих) засобів, зброї та боєприпасів, обладнання та предмети, що є знаряддям незаконного добування об'єктів рослинного та тваринного світу, незаконно добуті природні ресурси і продукцію, що з них вироблена, складається опис про їх вилучення в двох примірниках відповідно до Інструкції про порядок вилучення та передання на зберігання до органів внутрішніх справ вилученої у порушників природоохоронного законодавства вогнепальної та іншої зброї і боєприпасів, затвердженої наказом Мінприроди України, про що обов'язково зазначається в акті перевірки. У разі виявлення під час проведення перевірки порушення вимог природоохоронного законодавства, за які згідно з Кодексом України **про адміністративні правопорушення передбачено** адміністративна відповідальність, державні інспектори складають протокол про адміністративне правопорушення відповідно до наказу Мінприроди України "Про затвердження Інструкції з оформлення органами Міністерства охорони навколишнього природного середовища України матеріалів про адміністративні правопорушення". При встановленні під час перевірки порушення суб'єктами господарювання вимог законодавства щодо охорони територіальних і внутрішніх морських вод від забруднення і засмічення, крім акта перевірки, складається протокол про адміністративне правопорушення українською та англійською мовами відповідно до Положення про порядок обчислення розміру відшкодування та сплати збитків, заподіяних внаслідок забруднення із суден, кораблів та інших пла-

вучих засобів територіальних і внутрішніх морських вод України, затвердженого наказом Мінекобезпеки України.

В останній день перевірки два примірники акта перевірки підписуються державними інспекторами, які проводили перевірку, і всіма членами комісії (якщо перевірка проводилася комісією), керівником або уповноваженою особою суб'єкта господарювання. Якщо суб'єкт господарювання не погоджується з актом, він підписує акт із зауваженнями. Зауваження суб'єкта господарювання щодо здійснення державного нагляду (контролю) є невід'ємною частиною акта перевірки. У разі відмови суб'єкта господарювання підписати акт, про це зазначається в акті перевірки.

Один примірник акта перевірки (з відповідними додатками) передається керівнику (уповноваженій ним особі) суб'єкта господарювання, про що на останній сторінці примірників акта перевірки робиться відповідна відмітка за підписом особи, яка отримала акт перевірки, із зазначенням посади, прізвища та ініціалів, а також дати одержання акта.

Другий примірник акта перевірки зберігається в Держінспекції. У разі, якщо посадова особа або уповноважений нею представник суб'єкта господарювання відмовляється від отримання акта перевірки особисто, то такий акт передається через канцелярію суб'єкта господарювання (із зазначенням вхідного реєстраційного номера) або відправляється рекомендованим листом.

До примірника акта, який зберігається в Держінспекції, додаються документи, що підтверджують факт поштового відправлення та вручення адресату акта перевірки. На підставі акта, який складено за результатами перевірки, протягом п'яти днів з дня її завершення, у разі виявлення порушень вимог природоохоронного законодавства складається припис про усунення порушень вимог законодавства про охорону навколишнього природного середовища. Припис щодо усунення порушень природоохоронного законодавства складається у двох примірниках, один з яких не пізніше п'яти робочих днів з дня складення акта надається керівнику суб'єкта господарювання чи уповноваженій ним особі для виконання, другий з підписом такої особи залишається в Держінспекції, яка здійснювала перевірку. У разі, якщо посадова особа або уповноважений нею представник суб'єкта господарювання відмовля-

ється від отримання приписів особисто, припис відправляється рекомендованим листом.

Строк виконання припису встановлює державний інспектор залежно від виявлених порушень природоохоронного законодавства, але не більше ніж 6 місяців. У разі неможливості виконання приписів у встановлені в них строки суб'єкт господарювання, що перевірявся, може звернутись до Держінспекції для їх продовження з обґрунтуванням та підтверджуючими документами, оформленими належним чином. У разі необхідності видачі, зупинення дії чи анулювання в установленому законодавством порядку дозволів, лімітів та квот на спеціальне використання природних ресурсів, викиди і скиди забруднюючих речовин у навколишнє природне середовище, розміщення відходів, поводження з небезпечними хімічними речовинами, транскордонне переміщення об'єктів рослинного і тваринного світу, а також встановлення нормативів допустимих рівнів шкідливого впливу на стан навколишнього природного середовища Держінспекція вносить подання про це до Мінприроди чи відповідного територіального органу Мінприроди.

У разі виявлення під час проведення перевірок правопорушень, які містять ознаки злочину, Держінспекція не пізніше 10 робочих днів з дня оформлення відповідних матеріалів щодо такого правопорушення направляє їх до правоохоронних органів.

Контроль за виконанням приписів, наданих за результатами перевірки, здійснює держінспектор, який видав припис.

Питання для самоконтролю:

1. *Організація перевірки ДЕІ та порядок її призначення.*

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Закон України Про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 31. Ст. 1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/print>

4. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 14. Ст. 96. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/print>
5. Наказ від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098774-15/print>
6. ДСТУ 1.2:2015 Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64000
7. IEC/ISO 31010:2009 Risk management -- Risk assessment techniques. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iec:31010:ed-1:v1:en>
8. Лоєва І.Д., Тимощук М.О. Екологічне інспектування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2014. 85 с.

Лекція 9

КОНТРОЛЬ ЗА ОХОРОНОЮ, ЗАХИСТОМ, ВИКОРИСТАННЯМ, ВІДТВОРЕННЯМ ЛІСІВ ТА ІНШИХ РОСЛИННИХ РЕСУРСІВ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі організацією контролю за охороною, захистом, використанням, відтворенням лісів та інших рослинних ресурсів; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати справедливість і чесність.

Актуалізація опорних знань:

1. Правові підстави створення і структура системи державного контролю за охороною довкілля.

План:

1. Контроль за охороною, захистом, використанням, відтворенням лісів та інших рослинних ресурсів.

2. Основні порушення законодавства про ліси та рослинний світ.

1. У ході здійснення державного контролю перевіряється наявність:

- проекту організації і розвитку лісгосподарського підприємства, матеріалів лісовпорядкування відповідно вимог Лісового кодексу України, додержання їх вимог;
- державного акта на право постійного користування землею;
- шнурової книги обліку бланків лісорубних квитків за поточний рік;
- книги обліку лісових квитків;

- книги обліку рубок формування і оздоровлення лісів за поточний рік;
- книги витрат лісу за поточний рік;
- книги обліку лісових культур, створених у поточному ревізійному періоді;
- книги обліку пожеж, що виникли в поточному ревізійному періоді;
- книги динаміки вогнищ шкідників і хвороб лісу за поточний ревізійний період;
- книги обліку лісопорушень;
- матеріалів попередніх інспекційних перевірок, стан виконання приписів про усунення в установлені терміни виявлених недоліків і порушень.

Крім того перевіряється:

- стан додержання вимог Правил рубок головного користування в лісах України (розрахункова лісосіка, встановлений ліміт лісосічного фонду, лісорубний квиток, дотримання виду та способу рубки, довжини, ширини, способу примикання та технології розробки лісосік, якість відведення насаджень в рубку, очищення лісосік від порубкових решток, стан збереження підросту тощо);
- стан додержання вимог Закону України "Про мораторій на проведення суцільних рубок на гірських схилах в ялицево-букових лісах Карпатського регіону";
- додержання вимог Порядку спеціального використання лісових ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 № 761;
- додержання вимог діючих "Наставлений по отводу и таксации лесосек", затверджених Головою комітету лісового господарства Ради Міністрів СРСР 27.12.68; (чинний)
- додержання правил та умов проведення і заготівлі лісохімічної сировини;
- додержання вимог Порядку заготівлі другорядних лісових матеріалів і здійснення побічних лісових користувань в лісах України (лісовий квиток та термін його одержання);
- додержання вимог Правил поліпшення якісного складу лісів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 № 724 (проект щорічних обсягів рубок формування і оздоровлення лісів, наявність лісорубного квитка, правомірність призначення насаджень до

рубки, правильність відбору дерев до рубки, інтенсивність зріджування деревостану, повторюваність окремих прийомів рубок, термін початку і закінчення рубок, наявність матеріалів пробних площ, якість відведення насаджень в рубку, освідчення місць рубок, охоплення рубками насаджень, що потребують їх проведення, тощо);

- додержання Санітарних правил в лісах України (плани проведення санітарно-оздоровчих заходів, правомірність призначення насаджень до рубки, акт обстеження насаджень, правильність відбору дерев до рубки, якість відведення насаджень в рубку, терміни проведення рубки, наявність матеріалів пробних площ, ліквідація захаращеності, додержання термінів вивезення деревини, зберігання деревини тощо);
- додержання Правил відновлення лісів і лісорозведення (якість лісових культур і природного поновлення, відповідність їх умовам місцезростання та проектам створення, дотримання строків заліснення, якість догляду за лісовими культурами, правомірність переведення лісових культур у вкриті лісовою рослинністю землі, правомірність проведення реконструкції малоцінних молодників, якість ведення книги лісових культур і книги захисних насаджень тощо, своєчасність проведення інвентаризації лісових культур тощо);
- наявність діючих вогнищ шкідників та хвороб лісу, доцільність здійснення санітарних та лісозахисних заходів;
- додержання вимог Правил пожежної безпеки в лісах України, якість проведення протипожежних заходів;
- стан здійснення контролю за охороною, захистом, використанням та відтворенням лісів з боку постійного лісокористувача, вжиття заходів по боротьбі з браконьєрством;
- стан охорони лісів від лісопорушень та вжиття заходів по їх попередженню;
- винесення в натуру та закріпленням на місцевості меж лісогосподарського підприємства шляхом встановлення межових стовпів та межових охоронних знаків, стан малих архітектурних форм в місцях масового відпочинку, квартальних стовпів, шлагбаумів інших знаків та забезпечення належного їх утримання;
- стан охорони і збереження рідкісних видів рослин і тварин та тих, що занесені до Червоної книги України;
- організація та проведення природоохоронної операції "Першоцвіт";

- організація та проведення природоохоронної операції "Новорічна ялинка";
- додержання вимог законодавства щодо охорони лісів від пошкоджень і забруднення зворотними водами, хімічними речовинами, промисловими і комунально-побутовими відходами і покидьками;
- дотримання порядку користування лісами і їх охорони при будівельних та пошукових роботах, добуванні корисних копалин, прокладанні трубопроводів, кабелів і інших комунікацій, бурових і інших роботах, не пов'язаних з веденням лісового господарства;
- правомірність вилучення земель лісового фонду;
- стан та порядок взаємодії з правоохоронними органами;
- наявність та якість планово-картографічних матеріалів;
- своєчасність та якість внесення поточних змін у матеріали лісовпорядкування;
- інші питання, згідно з вимогами законодавства в сфері охорони, збереження, використання та відтворення рослинного світу.

2. Основні порушення законодавства про ліси та рослинний світ:

- використання ділянок земель державного лісового фонду для розкорчовування, спорудження будівель, переробки деревини, влаштування складів і т. ін. без належного дозволу на використання цих ділянок;
- порушення встановленого порядку використання лісосічного фонду, заготівлі і вивезення деревини та заготівлі живиці;
- незаконна порубка і пошкодження дерев і чагарників⁴
- знищення або пошкодження лісових культур, сіянців або саджанців у лісових розсадниках і на плантаціях, а також молодняка природного походження і самосіву на площах, призначених під лісовідновлення;
- знищення або пошкодження полезахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень вздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень;
- знищення або пошкодження підросту в лісах;
- здійснення лісових користувань не у відповідності з метою або вимогами, передбаченими в лісорубному квитку або лісовому квитку;

- пошкодження сінокосі і пасовищних угідь на землях державного лісового фонду;
- самовільне сінокосіння і пасіння худоби в лісах і на землях державного лісового фонду, не вкритих лісом;
- самовільне збирання дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід на ділянках, де це заборонено або допускається тільки за лісовими квітками;
- збирання дикорослих плодів, горіхів, ягід і т. ін. з порушенням установлених строків їх збирання;
- введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, цехів, агрегатів, транспортних шляхів, магістральних трубопроводів, комунальних та інших об'єктів, не забезпечених обладнанням, що запобігає шкідливому впливу на стан і відтворення лісів;
- пошкодження лісу стічними водами, хімічними речовинами, нафтою і нафтопродуктами, промисловими і комунально-побутовими відходами, відходами і покидьками, що спричиняє його усихання чи захворювання;
- засмічення лісів відходами;
- знищення або пошкодження лісо осушувальних каналів, дренажних систем і шляхів на землях державного лісового фонду;
- знищення корисної для лісу фауни;
- порушення вимог пожежної безпеки в лісах.

Питання для самоконтролю:

1. *Контроль за охороною, захистом, використанням, відтворенням лісів та інших рослинних ресурсів.*
2. *Основні порушення законодавства про ліси та рослинний світ.*

Література:

1. Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0108617-08#Text>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE КРПУ.
3. Лоева І.Д., Тимощук М.О. Екологічне інспектування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2014. 85 с.

Лекція 10

КОНТРОЛЬ ЗА ВИКОРИСТАННЯМ ТА ОХОРОНОЮ НАДР

Мета: *навчальна:* ознайомити зі організацією контролю за використанням та охороною надр; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати чесність і справедливість.

Актуалізація опорних знань:

1. Контроль за охороною, захистом, використанням, відтворенням лісів та інших рослинних ресурсів.
2. Основні порушення законодавства про ліси та рослинний світ.

План:

1. Контроль за використанням та охороною надр.

У ході здійснення державного екологічного контролю перевіряється наявність:

- проекту землеустрою відведення земельної ділянки під розробку корисних копалин та правоустановчих документів на користування земельною ділянкою;
- винесення в натуру меж земельної ділянки у відповідності до кадастрового плану та закріплення їх на місцевості межовими знаками;
- документа, що підтверджує право власності, постійного чи тимчасового користування земельною ділянкою під кар'єром чи водозабірною свердловиною та іншими об'єктами і спорудами переробки надр;

- позитивного висновку державної екологічної експертизи по робочому проекту експлуатації родовища корисних копалин;
- спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами та матеріалів погодження одержання дозволу (на водокористування при експлуатації підземних джерел водозабору);
- затверджених пооб'єктних квот на видобуток окремих видів корисних копалин та відповідність кількості видобутих корисних копалин затвердженим квотам;
- оцінки запасів корисних копалин розвіданих родовищ;
- акта про надання гірничого відводу;
- статистичної звітності за формою 7-ГР, 2-ТП (рекультивація) (5-ГР, 25-ГР – для гірничо-видобувних підприємств), її достовірність;
- робочих проектів та планів робіт по розробці родовищ твердих, рідких і газоподібних корисних копалин, їх погодження з органами Мінприроди та їх виконання;
- плану заходів по охороні надр та раціональному надрокористуванню, його виконання;
- первинної маркшейдерської документації;
- спеціально відведених місць для складування відходів поблизу свердловини;
- погоджених і затверджених в установленому порядку зон і поясів санітарної охорони водозаборів, винесення їх меж в натуру, додержання санітарного режиму на цих територіях відповідно до діючих норм і правил охорони джерел водопостачання;
- проекту та плану проведення рекультивації земель;
- проекту свердловин;
- плану розвитку гірничих робіт;
- плану розміщення свердловин та об'єктів в масштабі 1:50000, у тому числі законсервованих та ліквідованих;
- технічного паспорта на свердловини;
- свердловин в межах зон санітарної охорони, які не експлуатуються і потребують проведення ліквідаційного тампонажу;
- геолого-маркшейдерської служби на підприємстві;
- матеріалів попередніх інспекційних перевірок спеціальними підрозділами Мінприроди, стан виконання приписів про усунення в установлені терміни виявлених недоліків і порушень.

Крім того перевіряється:

- дотримання ліміту та умов спеціального дозволу (ліцензії) на користування надрами;
- порядок погодження матеріалів, які подаються до Мінприроди для одержання дозволу на проведення робіт по проектуванню, бурінню, ремонту експлуатаційних свердловин на воду та проведення тампонажних робіт;
- порядок погодження проектів або планів розробки родовищ корисних копалин;
- порядок погодження документації при встановленні пооб'єктних квот на видобуток корисних копалин загальнодержавного значення;
- проведення щорічного радіаційного контролю за породами в кар'єрі та продукцією з них на відповідність вимогам НРБУ-9756;
- організація контролю за впорядкуванням мережі спостережувальних свердловин для контролю за якісним складом підземних вод в місцях розташування накопичувачів, полів фільтрації, золівдвалів, полігонів тощо;
- організація системи первинного обліку. Обладнання водозаборів контрольно-вимірною апаратурою;
- остання дата повірки водовимірних приладів;
- кількість експлуатаційних свердловин на воду, у тому числі непридатних свердловин, що потребують ліквідаційного тампонажу;
- кількість затампованих свердловин та дотримання правил проведення ліквідаційного тампонажу, правильність оформлення актів ліквідаційного тампонажу (вибірково);
- технічний стан свердловин (вказується тип насосної станції свердловини – підземна або наземна, герметизація гирл свердловин, наявність огорожі 1-го поясу ЗСО);
- виконання заходів по запобіганню розвитку несприятливих фізико-геологічних процесів і явищ;
- виконання заходів щодо захисту прилеглих територій від різкої зміни гідрогеологічного, гідрохімічного режиму внаслідок ліквідації і консервації гірничовидобувних підприємств, що може призвести до забруднення чи виснаження підземних вод, підтоплення земель;
- передача в установленому законодавством порядку геологічної інформації, отриманої в процесі робіт, до ДНВП "Геоінформ України";

- виконання заходів з приведення земельних ділянок, порушених при користуванні надрами в стан, придатний для подальшого їх використання у суспільному виробництві (проведення робіт по рекультивациї на відпрацьованих ділянках розробки родовища).

Питання для самоконтролю:

1. *Контроль за використанням та охороною надр.*

Література:

1. Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0108617-08#Text>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE КРNU.

Лекція 11

КОНТРОЛЬ ЗА ОХОРОНОЮ, ВИКОРИСТАННЯМ ТА ВІДТВОРЕННЯМ ТВАРИННОГО СВІТУ (У ТОМУ ЧИСЛІ ВОДНИХ ЖИВИХ РЕСУРСІВ)

Мета: *навчальна:* ознайомити зі організацією контролю за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів); *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати чесність і правдивість.

Актуалізація опорних знань:

1. Контроль за використанням та охороною надр.

План:

1. Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів.
2. Контроль за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів).

1. У ході здійснення державного контролю перевіряється наявність:

- балансових норм водопостачання та водовідведення на одиницю продукції;
- дозволу на спеціальне водокористування (у разі первинного водокористування) та договору з водопровідно-каналізаційним господарством щодо водопостачання та приймання каналізаційних сто-

ків, а також гранично допустимих скидів (ГДС) на скид зворотних вод у водні об'єкти, стан виконання умов наданого дозволу;

- плану заходів по раціональному водокористуванню, які передбачені в дозволі на спецводокористування, нормативах ГДС та інших документах, програмах;
- державної статистичної звітності за формою 2-ТП (водгосп), її достовірність;
- журналів первинного обліку води ПОД 11 (журнал обліку водоспоживання побічними методами), ПОД 12 (журнал обліку водоспоживання побічними методами), ПОД 13 (журнал обліку якості зворотних вод при відведенні зворотних вод у водні об'єкти, а також при відведенні у каналізаційну мережу, поля фільтрації), правильність їх ведення;
- затверджених лімітів та ГДС, лабораторних аналізів зворотних вод та якості води водного об'єкта, проведених акредитованою лабораторією вище та нижче скиду;
- моніторингових досліджень підземних вод зі спостережних свердловин підприємств, які є потенційними забруднювачами (шламонакопичувачі, золовідвали, нафтогазовий комплекс, склади зберігання отруйних речовин тощо);
- самостійних водозаборів поверхневих вод;
- погоджених і затверджених в установленому порядку зон і поясів санітарної охорони водозаборів, винесення їх меж в натуру, додержання санітарного режиму на цих територіях відповідно до діючих норм і правил охорони джерел водопостачання;
- системи розділення, очищення і відведення промислових і госппобутових стоків, очисних споруд, каналізаційної мережі та випусків зворотних вод у природні або на спеціально створені об'єкти;
- зливової каналізації, дренажних систем та затверджених ГДС на скидання зливових стоків;
- гідротехнічних споруд та їх технічний стан;
- планів ліквідації аварійних розливів нафти та інших речовин або зворотних вод;
- засобів щодо збору та ліквідації розливів нафти, інших речовин або зворотних вод (нафтосміттєзбірники, сорбенти, бонові загородження);
- розроблених робочих карток перевантаження (перевалки) вантажів, висновків державної екологічної експертизи;

- судових журналів (нафтових операцій, здачі льляльних та госпфекальних вод, сміття);
- підтверджуючого документа, щодо проведення судових операцій зі льляльними, госпфекальними водами, сміттям;
- схеми опломбовування запірної апаратури, а також актів обстеження пломб;
- документації про повірку вимірювальної техніки (водолічильників);
- проведення інструментального контролю за якістю стічних вод, що відводяться у поверхневі об'єкти;
- погоджених та затверджених в установленому порядку проектів створення водоохоронних зон та прибережних захисних смуг водних об'єктів та відповідність цих проектів вимогам нормативних актів;
- винесення в натуру меж прибережних захисних смуг водних об'єктів та закріплення їх на місцевості;
- матеріалів розрахунку збору за скид забруднюючих речовин у водні об'єкти, плати за спеціальне водокористування;
- матеріалів попередніх інспекційних перевірок спеціальними підрозділами Мінприроди, стан виконання приписів про усунення в установлені терміни виявлених недоліків і порушень.

Крім того перевіряється:

- використання підприємством ефективних сучасних технічних засобів і технологій для утримання території у належному стані, здійснення заходів щодо запобігання забрудненню водних об'єктів зворотними водами;
- технічний стан водозаборів і водопровідної мережі;
- обладнання споруд по забору поверхневих вод рибозахисними спорудами, відповідність їх проектам і ефективність роботи. Наявність актів водолазного обстеження;
- технічний стан водовипусків, очисних споруд і каналізаційної мережі. Фактичне навантаження в порівнянні з проектним;
- первинний облік зворотних вод, які відводяться з території об'єкта та його достовірність. Організація системи первинного обліку, обладнання водовипусків контрольною-вимірювальною апаратурою;
- економія і раціональне використання свіжої води, діючі системи оборотного і повторного водокористування, ступінь використання

для побутових і промислових потреб очищених промислових, побутових і зливових вод;

- будівництво і реконструкція водоохоронних об'єктів (очисних споруд, систем оборотного і повторного водопостачання), хід будівництва, освоєння виділених коштів;
- проектні та фактичні дані шламонакопичувачів, золовідвалів;
- проектні та фактичні дані об'ємів фільтраційних проскоків через тіла дамб шламонакопичувачів та золовідвалів, наявність вертикальних та горизонтальних дренажних систем для перехвату цих проскоків;
- заходи щодо зменшення проскоків;
- організація моніторингу за станом підземних вод в районах знаходження шламонакопичувачів та золовідвалів.

2. Контроль за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів)

У ході здійснення державного контролю перевіряється наявність:

- відомостей про загальну площу мисливських угідь, відповідних рішень обласних рад про їх закріплення за користувачами, кількість користувачів мисливських угідь та частки їх площ від загальної площі мисливських угідь;
- документа, що посвідчує право власності або користування земельною ділянкою під мисливськими угіддями;
- відмежування в натурі території мисливських угідь, встановлення інформаційних і охоронних знаків, їх стан;
- проекту організації та розвитку мисливського господарства, погодженого та затвердженого в установленому порядку та матеріалів мисливського впорядкування;
- статуту підприємства (за наявності);
- договорів між користувачами мисливських угідь та місцевими органами спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання;
- суборендних договорів з первинними мисливськими колективами;
- рішень місцевих органів виконавчої влади та місцевого самоврядування з питань охорони, використання та відтворення тваринного світу;
- матеріалів перевірок договірних зобов'язань;

- первинних матеріалів обліку мисливської фауни, правильність оформлення матеріалів;
- книги реєстрації ліцензій та відстрільних карток, журналу обліку добутої дичини, журналу обліку диких тварин та птахів, журналу обліку добування диких тварин та птахів, які визнані шкідливими при веденні мисливського господарства, журналу інструктажу мисливців, планів-графіків проведення полювання, журналу обліку заготівлі і викладки кормів (сіно, кормові віники, сіль, коренеплоди, зерновідходи тощо), їх списання;
- наказів, погоджених в установленому порядку, щодо строків проведення та порядку здійснення полювання;
- видачі в установленому порядку паспортів на собак мисливських порід, інших ловчих звірів і птахів;
- план-схеми мисливського господарства з нанесеними єгерськими обходами, відтворювальними ділянками та інформації про встановлення біотехнічних споруд, солонців, годівниць і підгодівельних майданчиків, відповідність їх матеріалам мисливського впорядкування;
- плану експлуатації основних видів мисливської фауни, правильність його складання;
- плану переселення мисливських тварин, організації роботи з їх штучного відтворення;
- картографічних матеріалів з нанесеними місцями перебування тварин, занесених до Червоної книги України;
- територій, у межах мисливських угідь, на яких забороняється полювання;
- законодавчих актів та нормативно-правових документів з питань ведення мисливського господарства та полювання;
- облікових матеріалів (таксації) основних видів диких мисливських та не мисливських тварин, тварин занесених до Червоної книги України, що знаходяться в мисливських угіддях, за останні 5 років;
- погодження з місцевим органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі мисливського господарства та полювання і місцевим органом спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади у галузі охорони навколишнього природного середовища пропускної спроможності мисливських угідь;

- динаміки чисельності основних видів мисливської фауни за останні 5 років;
- плану біотехнічних заходів на поточний рік та його виконання;
- ліміту на добування мисливських тварин у розрізі їх видів, відсоток їх вилучення від встановленого ліміту (за останні 3 роки);
- ветеринарного дозволу на проведення полювання;
- вилучення мисливських тварин за статевою та віковою структурою популяцій, проведення користувачем аналізу вилучення;
- проведення користувачами мисливських угідь вибіркового діагностичного та селекційного відстрілу мисливських тварин та проведення профілактичних заходів (викладка спеціальних препаратів, дезінфекція місць підгодівлі тощо);
- майданчиків для оброблення відстріляної на полюванні дичини, обладнаних згідно з ветеринарно-санітарними вимогами, їх стан;
- журналу реєстрації протоколів про адміністративне порушення, форми державної статистичної звітності 1-АП;
- відомостей про наявність відтворювальних ділянок;
- дозволу на утримання мисливських тварин в неволі та напіввільних умовах;
- документів, що посвідчують законність набуття диких тварин у приватну власність;
- вольєрної книги;
- актів загибелі диких тварин, проведення профілактичних заходів на території мисливських угідь;
- інформації про кількість вилучених у порушників знарядь незаконного добування диких тварин, незаконно добутих диких тварин та продукцію, що з них вироблена;
- рішень місцевих органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування з питань охорони використання та відтворення рибних ресурсів, їх виконання;
- рішень місцевих органів виконавчої влади про закріплення промислових та аматорських ділянок за користувачами;
- достовірних звітних даних, занесених до державної форми статистичної звітності 1-АП;
- договору між користувачами водойм та відповідними спеціальноуповноваженими державними органами з охорони та регулювання користування;

- ліміту та квоти на добування водних живих ресурсів (ВЖР), їх використання;
- ліцензії на використання ВЖР;
- встановленого режиму промислового рибальства;
- промислового квитка;
- талон-документа, що засвідчує право рибалки, відповідального за вилучення риби та інших ВЖР;
- посвідчення рибалки;
- риболовного квитка;
- бирок для маркування знарядь лову, які використовуються при спеціальному використанні риби та інших ВЖР;
- відповідної матеріально-технічної бази у користувача ВЖР (знарядь лову, промислових суден, на яких дозволено вилучення ВЖР);
- спеціально обладнаних місць для вивантаження ВЖР, стоянки для проведення ремонту рибпромислових суден;
- журналу обліку вилучених ВЖР;
- журналу обліку прийнятої риби та інших ВЖР;
- наукової програми, за якою проводиться вилучення ВЖР, затвердженої в установленому порядку;
- динаміки вилову основних видів риби за останні 5 років;
- риборозплідників;
- рибоприймального пункту відповідно до вимог Інструкції про порядок спеціального використання риби та інших ВЖР;
- інформації про кількість вилучених у порушників знарядь незаконного добування та незаконно добутих ВЖР;
- матеріалів попередніх інспекційних перевірок, стан виконання приписів про усунення в установлені терміни виявлених недоліків і порушень.

Крім того перевіряється:

- штатна чисельність працівників мисливського господарства (фактична чисельність працюючих). Відповідність чисельності егерської служби вимогам статті 29 Закону України "Про мисливське господарство та полювання";
- стан охорони середовища перебування, місць розмноження і шляхів міграції диких тварин, організації боротьби з порушниками правил

полювання та браконьєрством, взаємодія користувачів мисливських угідь з правоохоронними органами при організації та проведенні боротьби з браконьєрством;

- стан штучного розведення дичини, розселення та акліматизації диких тварин, наявність на це дозволів Мінприроди, актів на їх випуск в мисливські угіддя;
- здійснення заходів щодо надання допомоги та рятування диких тварин у разі епізоотичних захворювань, загрози загибелі внаслідок стихійного лиха та інших надзвичайних екологічних ситуацій;
- організація та проведення природоохоронної операції "Фауна";
- організація та проведення природоохоронної операції "Нерест";
- виділення коштів на відтворення диких тварин, будівництво розплідників дичини, розселення диких тварин за останні 5 років;
- загальні витрати на ведення мисливського господарства за останні три роки за даними державної статистичної звітності 2-ТП (полювання) та відповідність їх вимогам статті 30 Закону України "Про мисливське господарство та полювання" в частині нормативу вкладення коштів на охорону і відтворення мисливських тварин. Достовірність звітних даних, занесених до державної форми статзвітності 2-ТП (полювання) та відповідність їх первинним матеріалам обліку;
- правильність визначення пропускнуої спроможності мисливських угідь та її дотримання при проведенні полювань на пернату дичину та хутрових звірів;
- оптимальна та фактична щільність мисливської фауни на 1000 га мисливських угідь;
- правильність складання планів експлуатації основних видів мисливської фауни;
- правильність оформлення дозволів, ліцензій та відстрільних карток, їх повернення (терміни дії перевірити у відповідності з наказами на відкриття полювання, виправлення дат не допускається);
- організація та проведення полювань для іноземних туристів-мисливців (скільки мисливців прийнято, з яких країн, скільки днів перебували, результати полювань, які трофеї добуто, наявність спеціальних ліцензій для проведення полювань іноземними мисливцями, чи внесені добути тварини у протоколи полювань);
- кількість та стан біотехнічних споруд, їх відвідування мисливськими тваринами;

- стан організації та здійснення боротьби з хижими та шкідливими для мисливського господарства видами тварин (наявність дозволів на їх добування, правомірність використання дозволів, повернення дозволів після закінчення їх терміну, відмітки у дозволах про добування тощо);
- стан матеріально-технічної бази користувача мисливських угідь (будівлі, бази, наявність транспортних, у т.ч. плавучих засобів);
- забезпеченість поголів'я мисливських тварин біотехнічними спорудами згідно з рекомендаціями проекту організації та розвитку мисливського господарства;
- дотримання встановлених термінів заборони лову риби у весняно-літній нерестовий період;
- дотримання заборони лову риби на зимувальних ямах;
- погодження та видача дозволів на спеціальний вилов ВЖР та вилов ВЖР під час здійснення науково-дослідних робіт на водних об'єктах в межах області;
- погодження режимів рибогосподарської експлуатації при штучному розведенні, вирощуванні ВЖР на водних об'єктах, взятих в оренду, та на правах приватної власності;
- пропаганда важливості охорони тваринного світу в засобах масової інформації (кількість публікацій у пресі, виступів по радіо тощо);
- інші питання, згідно з вимогами законодавства в сфері охорони, використання та відтворення тваринного світу.

Основні порушення законодавства про тваринний світ:

- порушення правил полювання (полювання без належного на те дозволу, в заборонених місцях, у заборонений час, забороненими знаряддями або способами, на заборонених для добування тварин, допускання собак у мисливські угіддя без нагляду);
- порушення правил рибальства (рибальство із застосуванням вогнепальної зброї, електроструму, вибухових або отруйних речовин інших заборонених знарядь лову, промислових знарядь лову особами, які не мають дозволу на промисел, вилов водних живих ресурсів у розмірах, що перевищують встановлені ліміти або встановлену правилами любительського і спортивного рибальства добову норму вилову);
- порушення правил здійснення інших видів спеціального використання об'єктів тваринного світу;

- експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням, якщо його наявність передбачена відповідними нормами, або з неефективно працюючим рибозахисним обладнанням;
- порушення вимог щодо охорони середовища перебування і шляхів міграції, переселення, акліматизації та схрещування диких тварин;
- невжиття заходів щодо запобігання загибелі диких тварин, погіршенню середовища їх перебування та умов міграції або добування диких тварин, які зазнають лиха;
- незаконне вивезення з України і ввезення на її територію об'єктів тваринного світу, в тому числі зоологічних колекцій;
- порушення правил придбання чи збуту об'єктів тваринного світу;
- порушення правил утримання диких тварин у неволі або в напіввільних умовах;
- порушення правил створення, поповнення, зберігання, використання або державного обліку зоологічних колекцій та торгівлі ними;
- жорстоке поводження з тваринами, їх мордування або вчинення інших дій, що призвели до їх мучення, каліцтва чи загибелі;
- порушення вимог щодо охорони видів тварин, занесених до Червоної книги України

Питання для самоконтролю:

1. *Контроль за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів).*
2. *Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів.*

Література:

1. Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0108617-08#Text>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Лоева І.Д., Тимошук М.О. Екологічне інспектування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2014. 85 с.

Лекція 12

КОНТРОЛЬ ЗА ДОДЕРЖАННЯМ РЕЖИМУ ТЕРИТОРІЙ ТА ОБ'ЄКТІВ ПРИРОДНО-ЗАПОВІДНОГО ФОНДУ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі організацією контролю за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати справедливість і гласність.

Актуалізація опорних знань:

1. Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів.
2. Контроль за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів).

План:

1. Контроль за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

У ході здійснення державного екологічного контролю перевіряється наявність:

- затвердженого в установленому порядку проекту організації території природного та біосферного заповідника, національного природного і регіонального ландшафтних парків, ботанічного саду, дендрологічного та зоологічного парків;
- затвердженого в установленому порядку проекту утримання і реконструкції парку-пам'ятки садово-паркового мистецтва;

- затвердженого в установленому порядку положення про заповідну територію чи об'єкт (природний та біосферний заповідник, національний природний та регіональний ландшафтний парк, заказник, ботанічний сад, дендрологічний та зоологічний парк);
- затвердженого в установленому порядку положення про охоронну зону (буферну зону для біосферного заповідника) території чи об'єкта природно-заповідного фонду (у разі її встановлення);
- картки первинного обліку територій та об'єктів ПЗФ, затвердженої наказом Мінікоресурсів від 16.02.2005 N 67 (z0298-05);
- охоронного зобов'язання на території та об'єкти природно-заповідного фонду, які оголошуються без вилучення земельних ділянок, водних та інших природних об'єктів у їх землевласників і землекористувачів (регіональні ландшафтні парки, заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва);
- державного акта на право постійного користування землею (для установ природно-заповідного фонду, що мають статус юридичної особи);
- Літопису природи (порядок підготовки і програма Літопису, його затвердження Мінприроди і НАН України);
- планово-картографічних матеріалів (картосхеми заповідної території чи об'єкта, складеної на базі матеріалів землевпорядкування та лісовпорядкування з нанесеними межами землекористувачів, назвами населених пунктів, шляхами сполучення, гідрографічною мережею, квартальною сіткою тощо);
- матеріалів про встановлення лімітів на використання природних ресурсів, виданих дозволів на спеціальне використання природних ресурсів, їх відповідність встановленим лімітам, матеріалів щодо затвердження проектів створення лісових культур на територіях ПЗФ, підпорядкованих Мінприроди;
- встановлених за логічністю розміщення на місцевості інформаційних знаків та аншлагов відповідно до діючого Положення, затвердженого наказом Мінприроди від 29.03.94 N 30 (z0072-94);
- матеріалів попередніх інспекційних перевірок спеціальними підрозділами Мінприроди, стан виконання приписів про усунення в установлені терміни виявлених недоліків і порушень.

Крім того перевіряється:

- винесення в натуру та закріпленням на місцевості меж заповідних територій та об'єктів шляхом встановлення межових стовпів та межових охоронних знаків;
- додержання вимог діючих "Наставлений по отводу и таксации лесосек", затверджених Головою комітету лісового господарства Ради Міністрів СРСР 27.12.68;
- додержання вимог Правил поліпшення якісного складу лісів, затверджених постановою Кабінету Міністрів України від 12.05.2007 N 724 (724-2007-п);
- додержання суб'єктами господарювання вимог Порядку спеціального використання лісових ресурсів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.05.2007 N 761 (761-2007-п);
- своєчасність проведення освідчення місць рубок, достовірність інформації, що відображена у відповідних актах;
- відповідність обсягів виконаних рубок, місць їх розміщення, визначення виду охоплення рубками насаджень, що потребують їх проведення, до матеріалів лісовпорядкування. Визначається правильність призначення і проведення рубок;
- своєчасність і якість проведення заходів по лісовідновленню і лісорозведенню, правильність застосування технологій при їх здійсненні;
- стан лісових культур, відповідність їх умовам місцезростання та проектам створення;
- дотримання строків відтворення насаджень на землях лісокультурного фонду;
- дотримання строків переведення лісових культур у вкриті лісовою рослинністю землі;
- додержання вимог Санітарних правил в лісах України (555-95-п), наявність позалісосічної захаращеності та стан виконання заходів по її ліквідації;
- наявність діючих вогнищ шкідників та хвороб лісу, доцільність здійснення санітарних та лісозахисних заходів;
- додержання вимог Правил пожежної безпеки в лісах України (z0328-05), якість проведення протипожежних заходів;
- стан здійснення усіх видів побічних користувань відповідно до виданого дозволу;

- стан ведення мисливського господарства та здійснення біотехнічних заходів;
- стан охорони і збереження видів рослин і тварин, занесених до Червоної книги України;
- вжиття заходів по боротьбі з браконьєрством;
- стан заходів по забезпеченню попередження порушень на заповідній території чи об'єкті;
- додержання вимог законодавства щодо охорони заповідних територій і об'єктів від пошкоджень і забруднення зворотними водами, хімічними речовинами, промисловими і комунально-побутовими відходами і покидьками;
- дотримання встановленого заповідного режиму при будівельних та пошукових роботах, добуванні корисних копалин, прокладанні трубопроводів, кабелів і інших комунікацій, бурових і інших роботах, не пов'язаних з функціонуванням заповідних територій та об'єктів;
- збереження цінних природних територій та об'єктів, які зарезервовані з метою подальшого заповідання;
- своєчасність і якість внесення поточних змін в матеріали лісовпорядкування;
- інші питання, згідно з вимогами законодавства в сфері охорони і використання територій та об'єктів природно-заповідного фонду, відтворення їх природних комплексів.

Питання для самоконтролю:

1. *Контроль за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду*

Література:

1. Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0108617-08#Text>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.

Лекція 13

КОНТРОЛЬ ЗА ОХОРОНОЮ АТМОСФЕРНОГО ПОВІТРЯ

Мета: *навчальна:* ознайомити зі організацією Контроль за охороною атмосферного повітря; *розвивальна:* формувати професійні компетентності, відповідно до програми магістратури даної галузі; *виховна:* виховувати екологічність мислення.

Актуалізація опорних знань:

1. Контроль за додержанням режиму територій та об'єктів природно-заповідного фонду.

План:

1. Контроль за охороною атмосферного повітря.

У ході здійснення державного екологічного контролю перевіряється наявність:

- наказу про організацію природоохоронної роботи суб'єктом господарювання;
- погоджених та зареєстрованих матеріалів звіту інвентаризації викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, відповідність їх реальному стану на суб'єкті господарювання;
- затверджених документів, у яких обґрунтовуються обсяги викидів для отримання дозволу на викиди забруднюючих речовин стаціонарними джерелами для підприємств, установ, організацій та громадян-підприємців, їх повнота;
- дозволу на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами та дотримання його умов;

- затвердженого плану заходів щодо зменшення обсягів викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, забезпечення виконання вимог, передбачених стандартами, нормативами екологічної безпеки у галузі охорони атмосферного повітря і дозволами на викиди забруднюючих речовин та стан його виконання;
- довідки про взяття (зняття) на державний облік у сфері охорони атмосферного повітря;
- державної статистичної звітності за формою N 2-ТП (повітря), вихідних (первинних) матеріалів (довідок, актів, сертифікатів тощо) для проведення розрахунків викидів забруднюючих речовин;
- відомостей щодо кількості пересувних джерел забруднення (кількість автомобілів з бензиновими, дизельними, газодизельними двигунами та тих, що працюють на газоподібному пальному, тепловозних дизелів, кількість суден та інших плавучих об'єктів);
- контрольно-регульовального пункту або договору з організацією, яка проводить визначення вмісту забруднюючих речовин у відпрацьованих газах автомобілів, тепловозних дизелів;
- матеріалів попередніх інспекційних перевірок, стан виконання приписів про усунення в установлені терміни виявлених недоліків і порушень.

Крім того перевіряється:

- забезпеченість законодавчими та нормативними актами у галузі охорони атмосферного повітря, державними і галузевими стандартами, методичною документацією тощо;
- технологічні процеси або регламенти виробництв (основних і допоміжних), дотримання умов технологічних процесів (регламентів), у т.ч. процесу спалювання палива в котлоагрегатах та іншому обладнанні;
- стан додержання Вимог до ефективного використання газу та охорони навколишнього середовища при проведенні налагоджувальних робіт на паливовикористовуючому обладнанні, з наданням довідки про наявність на балансі паливовикористовуючого обладнання, обсяги витрат палива за попередній та поточний рік;
- стан додержання вимог Правил технічної експлуатації установок очистки газу (технічний стан ГОУ, ведення необхідної документації, контроль ефективності роботи установок тощо);

- стан ведення первинної облікової документації у галузі охорони атмосферного повітря;
- динаміка викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря за останні 3-5 років (питомі викиди на одиницю продукції), аналіз збільшення чи зменшення обсягів викидів;
- додержання вимог ДСТУ 4276:2004 «Норми і методи вимірювань димності відпрацьованих газів автомобілів з дизелями або газодизелями», ДСТУ 4277:2004 "Норми і методи вимірювань вмісту оксиду вуглецю та вуглеводнів у відпрацьованих газах автомобілів з двигунами, що працюють на бензині або газовому паливі» та ДСТУ 32.001-94 «Викиди забруднюючих речовин з відпрацьованими газами тепловозних дизелів. Норми та методи визначення»;
- стан ведення нового будівництва чи реконструкції діючих об'єктів і наявності при цьому: матеріалів "Оцінка впливів на навколишнє середовище" по проектно-кошторисній документації на будівництво нових, розширення, реконструкцію чи технічне переозброєння діючих підприємств; висновку державної екологічної експертизи для об'єктів, що становлять підвищену екологічну небезпеку та дотримання його умов; акта прийняття в експлуатацію закінчених будівництвом об'єктів.

***Основні порушення законодавства
про охорону атмосферного повітря:***

- самовільне випалювання рослинності або її залишків;
- викид забруднюючих речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноваженого органу виконавчої влади або недодержання вимог, передбачених наданим дозволом;
- перевищення технологічних нормативів допустимого викиду забруднюючих речовин та нормативів гранично допустимих викидів забруднюючих речовин стаціонарними джерел під час експлуатації технологічного устаткування, споруд і об'єктів[^]
- перевищення гранично допустимих рівнів впливу фізичних та біологічних факторів на атмосферне повітря;
- порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ у господарських цілях;

- введення в експлуатацію нових і реконструйованих підприємств, споруд і об'єктів, які не відповідають вимогам щодо охорони атмосферного повітря;
- порушення правил експлуатації, а також невикористання встановлених споруд, устаткування, апаратури для очищення і контролю викидів в атмосферу;
- випуск в експлуатацію автомобілів, літаків, суден та інших пересувних засобів і установок, у яких вміст забруднюючих речовин у відпрацьованих газах, а також рівень впливу фізичних факторів, здійснюваного, утворюваного нами під час роботи, перевищують установлені нормативи.

Питання для самоконтролю:

- 1. Контроль за охороною, використанням та відтворенням тваринного світу (у тому числі водних живих ресурсів).*
- 2. Контроль за охороною і використанням вод та відтворенням водних ресурсів.*
- 3. Контроль за охороною атмосферного повітря.*

Література:

1. Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0108617-08#Text>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Лоева І.Д., Тимощук М.О. Екологічне інспектування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2014. 85 с.

ГЛОСАРІЙ

Виробник – будь-яка фізична чи юридична особа (резидент чи нерезидент України), яка виготовляє продукцію або доручає її розроблення чи виготовлення та реалізує цю продукцію під своїм найменуванням або торговельною маркою (знаком для товарів і послуг). Положення цього Закону щодо виробників також застосовуються до монтажників ліфтів.

Гармонізований європейський стандарт – європейський стандарт, прийнятий на основі запиту Європейської Комісії для застосування законодавства Європейського Союзу щодо гармонізації.

Декларування відповідності – підтвердження відповідності першою стороною.

Документ про відповідність – декларація (в тому числі декларація про відповідність), звіт, висновок, свідоцтво, сертифікат (у тому числі сертифікат відповідності) або будь-який інший документ, що підтверджує виконання заданих вимог, які стосуються об'єкта оцінки відповідності.

Екологічний стандарт – це документ, розроблений на основі консенсусу та затверджений уповноваженим органом, що встановлює призначені для загального і багаторазового використання правила, інструкції або характеристики, які стосуються діяльності чи її результатів, включаючи продукцію, процеси або послуги (Закон України "Про стандартизацію" від 17 травня 2001 року у редакції від 30 липня 2010 року).

Європейський стандарт – регіональний стандарт, прийнятий європейською організацією стандартизації.

Заінтересована сторона – будь-яка фізична або юридична особа, яка має безпосередній або опосередкований інтерес щодо діяльності у сфері стандартизації та/або застосування її результатів.

Знак відповідності технічним регламентам – маркування, за допомогою якого виробник вказує, що продукція відповідає застосовним вимогам, визначеним у технічних регламентах, якими передбачене нанесення цього маркування.

Імпортер – будь-яка фізична чи юридична особа – резидент України, яка вводить в обіг на ринку України продукцію походженням з іншої країни.

Інспектування – перевірка продукції, процесу, послуги чи установки або їх проекту та визначення їх відповідності конкретним вимогам або, на основі професійного судження, загальним вимогам.

Консенсус – загальна згода, що характеризується відсутністю серйозних заперечень з суттєвих питань у більшості заінтересованих сторін та досягається в результаті процедури, спрямованої на врахування думки всіх сторін і зближення розбіжних поглядів. Консенсус не обов'язково є одностайним.

Міждержавний стандарт – регіональний стандарт, передбачений [Угодою про проведення узгодженої політики в галузі стандартизації, метрології і сертифікації](#) та прийнятий Міждержавною радою із стандартизації, метрології і сертифікації.

Міжнародна стандартизація – стандартизація, участь у якій відкрита для відповідних органів усіх держав.

Міжнародний стандарт – стандарт, прийнятий міжнародною організацією із стандартизації і доступний для широкого кола користувачів.

Національна стандартизація – стандартизація, що здійснюється на рівні однієї держави.

Національний орган стандартизації – орган стандартизації, визнаний на національному рівні, що має право бути національним членом відповідних міжнародних та регіональних організацій стандартизації.

Національний стандарт – стандарт, прийнятий національним органом стандартизації та доступний для широкого кола користувачів.

Нормативний документ – документ, що встановлює правила, настанови чи характеристики щодо діяльності або її результатів.

Об'єктами стандартизації є продукція, процеси та послуги, зокрема, матеріали, складники, обладнання, системи, їх сумісність, правила, процедури, функції, методи чи діяльність, персонал і органи, а також вимоги до термінології, позначення, фасування, пакування, маркування, етикетування тощо, що пов'язано з використанням природних ресурсів та їх відтворенням, а також охороною довкілля.

Перевірка – розгляд нормативного документа з метою встановлення необхідності його подальшого застосування, перегляду чи скасування.

Перегляд – внесення всіх необхідних змін до змісту та оформлення нормативного документа, результатом якого є прийняття нового нормативного документа.

Планова перевірка здійснюється відповідно до квартального плану діяльності відповідної державної екологічної інспекції і, як вже відмічалося, проводиться за наказом керівника інспекції.

Позаплановою перевіркою є перевірка, яка не передбачена планом роботи держінспекції.

Продукція – речовина, препарат або товар, виготовлений у ході виробничого процесу (крім послуг).

Регіональна організація стандартизації – організація, що займається стандартизацією, членство в якій відкрите для відповідних національних органів держав лише одного географічного, політичного або економічного простору.

Регіональна стандартизація – стандартизація, участь у якій відкрита для відповідних органів держав лише одного географічного, політичного або економічного простору.

Регіональний стандарт – стандарт, прийнятий регіональною організацією стандартизації і доступний для широкого кола користувачів.

Сертифікація – підтвердження відповідності третьою стороною, яке стосується продукції, процесів, послуг, систем або персоналу.

Система оцінки відповідності – правила, процедури та управління для проведення оцінки відповідності.

Стандарт – нормативний документ, заснований на консенсусі, прийнятий визнаним органом, що встановлює для загального і неодноразового використання правила, настанови або характеристики щодо діяльності чи її результатів, та спрямований на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

Стандартизація – діяльність, що полягає в установленні положень для загального та неодноразового використання щодо наявних чи потенційних завдань і спрямована на досягнення оптимального ступеня впорядкованості в певній сфері.

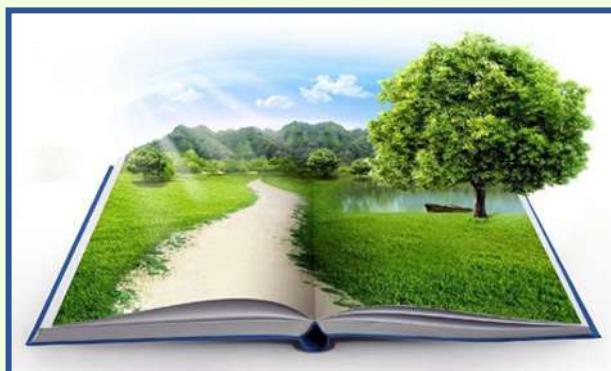
Суб'єкти господарювання – виробники, уповноважені представники, імпортери та розповсюджувачі, а відповідно до деяких технічних регламентів – також інші фізичні та юридичні особи. Згідно з певними технічними регламентами суб'єктами господарювання можуть вважатися лише деякі із зазначених осіб.

Сфера призначення – перелік процедур оцінки відповідності та видів продукції, стосовно яких згідно з відповідним технічним регламентом призначено орган з оцінки відповідності.

Технічна специфікація – документ, що встановлює технічні вимоги, яким повинна задовольняти продукція, процес або послуга технічний регламент – нормативно-правовий акт, в якому визначено характеристики продукції або пов'язані з ними процеси та методи виробництва, включаючи відповідні адміністративні положення, додержання яких є обов'язковим.

Уповноважений представник – будь-яка фізична чи юридична особа – резидент України, яка одержала від виробника письмове доручення діяти від його імені стосовно визначених завдань.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища». *Відомості Верховної Ради України*. 1991. № 41. Ст. 546. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/print>
2. Електронний курс «Екологічна стандартизація та інспектування» в середовищі MOODLE KPNU.
3. Закон України Про стандартизацію. *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 31. Ст.1058. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1315-18/print>
4. Закон України Про технічні регламенти та оцінку відповідності. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 14. Ст. 96). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/124-19/print>
5. Наказ від 19.08.2015 № 98 Про прийняття основоположних нормативних документів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0098774-15/print>
6. ДСТУ 1.2:2015 Національна стандартизація. Правила проведення робіт з національної стандартизації. URL: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page?id_doc=64000
7. IEC/ISO 31010:2009 Risk management -- Risk assessment techniques. URL: <https://www.iso.org/obp/ui/#iso:std:iec:31010:ed-1:v1:en>
8. Лосєва І.Д., Тимощук М.О. Екологічне інспектування: конспект лекцій. Одеса, Одеський державний екологічний університет, 2014. 85 с.
9. Про затвердження Переліку основних питань для здійснення планових заходів державного нагляду (контролю). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0108617-08#Text>

Додаткова

10. Семерня О.М. Природозберігаючі технології: навчальний посібник [Електронний ресурс]. Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2021. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM); 12 см.
11. Semernia O.M. Ecological and Economic Development of the Kamianets-Podilskyi Municipal Miskteplovodenergiya Enterprise. *Water Security*: monograph. Issue 2 /

Editors: prof. Olena Mitryasova & prof. Chad Staddon. Mykolaiv: PMBSNU – Bristol: UWE, march 2021.

12. Semernia O.M. The optimal solution for sustainable environmental development. *Climate chance & sustainable development: new challenges of the century*: monograph. Mykolaiv: PMBSNU – Rzeszow: RzUT, May 2021. 492 p. P. 371–381. (Міжнародний проєкт ERAMUS+).
13. Запровадження принципів “Глобального зеленого курсу” у модель економічного розвитку України: наук. доп. / [Б.В. Буркинський, Т.П. Галушкіна, Л.О. Мусіна та ін.]; Ін-т проблем ринку та екон.-екол. дослідж. НАН України. Одеса, 2012. 46 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

1. Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАН України". URL: <http://www.nas.gov.ua/UA/Org/Pages/default.aspx?OrgID=0000034>
2. “Зелені” інвестиції у сталому розвитку: світовий досвід та український контекст. URL: http://razumkov.org.ua/uploads/article/2019_ZELEN_INVEST.pdf
3. Екологічні (зелені) інвестиції. URL: https://pidru4niki.com/84786/pravo/ekologichni_zeleni_investitsiyi

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Навчальне електронне видання

СЕМЕРНЯ Оксана Миколаївна

доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри екології
Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка

ЕКОЛОГІЧНА СТАНДАРТИЗАЦІЯ ТА ІНСПЕКТУВАННЯ: ЛЕКЦІЙНИЙ КУРС

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Електронне видання

Підписано 14.02.2023. Гарнітура «Arial».
Об'єм даних 2,2 Мб. Обл.-вид. арк. 4,1. Зам. № 1021.

Видавець і виготовлювач Кам'янець-Подільський
національний університет імені Івана Огієнка,
вул. Огієнка, 61, м. Кам'янець-Подільський, 32300

Свідоцтво про внесення до державного реєстру суб'єктів видавничої справи
серії ДК № 3382 від 05.02.2009 р.